

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Перспективи електронних грошей в Україні

Студента 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Козик Вікторія
Олександрівна

Науковий керівник
канд. екон. наук

Калита Оксана
Василівна

Гарант освітньої програми
д-р. екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ	6
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	15
2.1. Сучасні проблеми ринку електронних грошей в Україні	15
2.2. Аналіз операцій банків України з електронними грошима	21
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	29
3.1. Зарубіжний досвід використання електронних грошей	29
3.2. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні	37
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв'язку з стрімким технічним прогресом, питання електронних грошей стає все більш актуальнішим. А проблема входу на ринок грошей нового виду платіжного засобу зацікавлює як економістів так і суспільство. Поява значно спростила розрахункові операції і дозволила користувачам не замислюватися про регламент роботи банку та про його операційний час. В Україні електронні гроші також використовуються вітчизняними економічними агентами для розрахунків в українському сегменті мережі Інтернет. Сьогодні за допомогою онлайн-валют ми можете зробити будь-яку покупку, замовити послугу або обмінятися грошовими коштами з контрагентом з будь-якої точки земної кулі. Обмеження на роботу з платіжними системами мінімальні, і більшість з них легко зняти після базової ідентифікації – завантаження сканів паспорта чи іншого документа у встановленій форм. Тому, на сучасному етапі, актуальним є дослідження розвитку вітчизняних систем електронних грошей, зважаючи на світові тенденції й національні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблематики використання електронних грошей висвітлюються в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: С. Афоніної [1], В. Міщенко, Т. Батракової [3;4], Д. Дяковського [9], А. Мороза, М. Савлука [42], В. Стельмах [45], В. Гузєєва [7] та інші. Феномену електронних грошей присвячено роботи закордонних науковців, зокрема: М. Вудфорда, Р. Девідсона, М. Кінга, С. Кляйна, Б. Коена, М. Крюгера, Л. Уайта, Б.Фрідмена. Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених з питань використання електронних грошей, проте залишається дискусійним та недостатньо дослідженими теоретичні, методичні та практичні аспекти щодо функціонування електронних грошей, що зумовлює вибір теми даного наукового дослідження, визначили його мету та завдання.

Метою дослідження є розкриття теоретичних і практичних аспектів

функціонування електронних грошей.

Відповідно до поставленої мети були сформовані наступні **завдання**:

- провести огляд літературних джерел та обґрунтувати необхідність і сутність функціонування та розвитку електронних грошей;
- розкрити сучасні проблеми ринку електронних грошей в Україні;
- провести аналіз операцій банків України з електронними грошима;
- проаналізувати зарубіжний досвід використання електронних грошей;
- визначити перспективи розвитку електронних грошей в Україні

Об'єктом дослідження є сукупність відносин, які виникають в процесі використання електронних грошей, **предметом дослідження** - методологічні та практичні положення функціонування на розвитку електронних грошей.

Методи дослідження. Теоретико методологічну основу дослідження становлять наукові праці та нормативно-правові документи НБУ з питань функціонування електронних грошей. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: графічний метод – графічна інтерпретація досліджуваної проблеми та подання інформації у вигляді графіків, діаграм, рисунків, схем тощо; історичного аналізу – наприклад, дослідження етапів становлення електронних грошей; методи дедукції та індукції – висування гіпотез щодо реального стану електронних грошей в Україні; комплексний аналіз нормативно-правової бази як України, так і ряду зарубіжних країн; метод власних спостережень, що був використаний для формування вихідної гіпотезу про стан електронних грошей в Україні; контент-аналіз зарубіжних джерел масової інформації та правової бази.

Інформаційна база дослідження. При написанні роботи було використано наукові публікації; підручники; навчальні посібники; нормативно-правові акти НБУ; офіційні дані Національного банку України; дані державного комітету статистики. Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання платіжних систем в Україні,

Конституція України, закони України, фінансово-економічні бюлетені, звіти Міністерства фінансів України, Національного банку України зокрема. Інформаційним забезпеченням даного дослідження стали також монографічні дослідження та наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у узагальненні наукових підходів щодо трактування поняття «електронні гроші».

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані у процесі формування нормативно-правових актів щодо платіжних систем України.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Козик В. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні //Управління діяльністю фінансових установ: зміни стереотипів: зб. наук. ст. студ. заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2019. – 308 с. (С.144-151).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 50 сторінок. В роботі представлено 5 таблиць, 5 рисунків, 17 додатків та використано 80 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Одним з найважливіших економічних явищ, як з точки зору практики, так і теорії банківської справи, стали електронні гроші. Їх поява і впровадження відбувається на тлі загальної лібералізації грошового обігу розвинених країн і створення сприятливого середовища, що стимулює активне впровадження інновацій в сфері платіжних і розрахункових технологій.

У сучасній економічній науці ще не склалася цілісна теорія електронних грошей. При наявності численних публікацій, які висвітлюють різні аспекти розвитку електронних грошей, практично відсутні фундаментальні дослідження, що розкривають концептуальні засади функціонування електронних грошей.

Розглянемо деякі історичні події, пов'язані з розвитком електронного грошового обігу, які можна певною мірою визначити як етапи електронізації грошової сфери (рис. 1.1) [20, с.137].

Отже, перший телеграфний переказ у США дав поштовх для розвитку електронного грошового обігу.

Активізація досліджень електронних грошей розпочалася ще у 1993 році центральними банками ЄС. На той момент йшлося лише про одну з форм електронних грошей - електронні гаманці, або передплачені картки. За результатами цих досліджень, опублікованими під егідою Європейського валютного інституту (ЄВІ) в травні 1994 р., було висловлено думку, що розвиток електронних грошей в принципі може підвищити ефективність розрахункових операцій для всіх зацікавлених сторін. Однак, з ряду причин, випуск багатоцільових передплачених карток був рекомендований тільки кредитним інститутам.

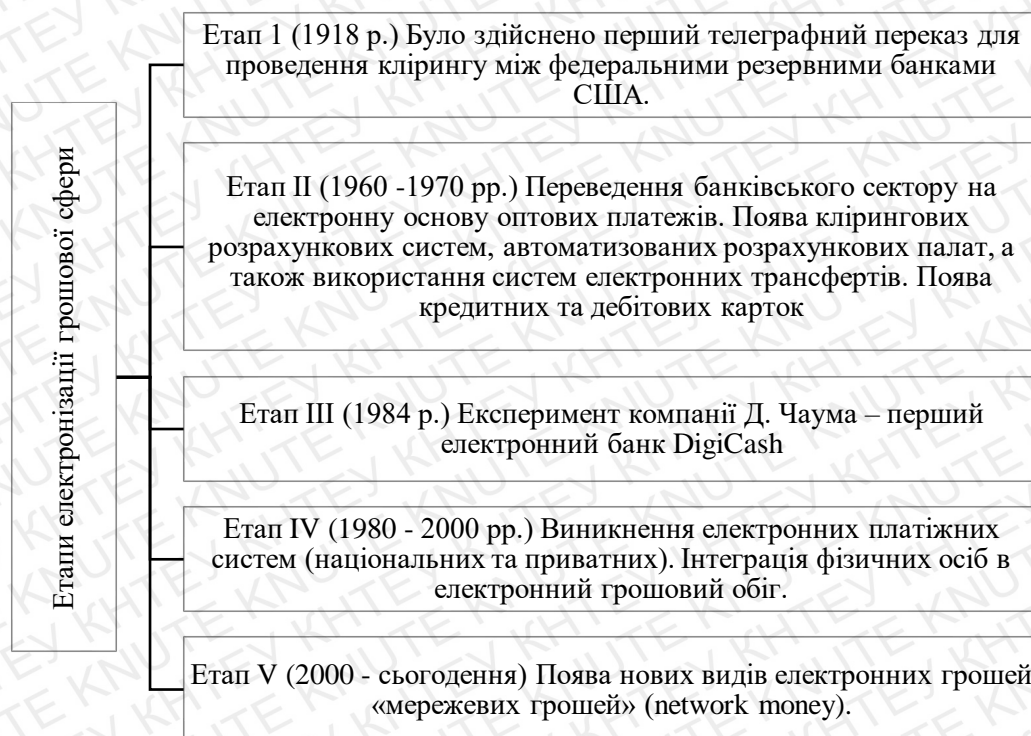

Рис.1.1. Етапи електронізації грошової сфери [20, с.137]

Визначення сутності поняття «електронні гроші» постійно еволюціонує (дод.А.)

Отже, дослідивши сутності електронних грошей, можна визначити, що це засіб платежу, емітований в національній, іноземній або криптовалюті, що зберігається у вигляді запису на електронному носії. У той же час електронні гроші – це зобов'язання емітента, яке повинне бути виконано в традиційних грошах.

Обіг електронних грошей в Україні регламентовано нормами Положення про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей, затвердженого постановою Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481, яке було розроблено відповідно до норм Директиви 2009/110/ЕС з такими додатковими обмеженнями: «емітенти мають право здійснювати випуск електронних грошей, виражених лише в гривнях; сума електронних грошей на

електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 4000 грн; сума електронних грошей на електронному пристрої, що може поповнюватися, не повинна перевищувати 14 000 грн; емітенти електронних грошей повинні подати до Національного банку України правила здійснення операцій з електронними грошима для узгодження» [39].

В українському законодавстві визначення електронних грошей містить Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року. Однак це поняття розглядають у контексті випуску електронних грошей для платіжних систем. Так, у ст. 15.1 цього Закону зазначено, що «електронні гроші – одиниці вартості, які зберігають на електронному пристрої, приймають як засіб платежу інші особи, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, яке виконують у готівковій або безготівковій формах» [15].

Пункт 1.3 Положення про електронні гроші в Україні, затверджене постановою Правління Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481, звужує трактування та закріплює його в такій формі: «електронні гроші – одиниці вартості, які зберігають на електронному пристрої, приймають як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента» [38].

Разом з тим, в законодавстві України і в правозастосовній практиці залишається невирішеним ряд проблем в галузі ефективного правового регулювання розрахунків з використанням електронних грошей.

У питанні щодо видів електронних грошей існує також кілька точок зору. Види і форми електронних грошей слід виділяти, спираючись на класифікаційні ознаки, такі як вид носія інформації, емітент, мета використання, рівень доступу та вплив держави на гроші. Класифікація електронних грошей представлено на рис. 1.2.

Рис.1.2. Класифікація електронних грошей [46]

За видом носія, як правило, виділяють електронні гроші на базі смарт-карт і на базі мереж і програмних продуктів. Смарт-карти представляють собою передплачений продукт, так як на них записується грошова вартість, що заздалегідь переказана емітента, на відміну від звичайної карти, яка не має інформації про баланс рахунку, а є лише інструментом електронного банкінгу. Мережеві гроші випускаються в вигляді грошового файлу емітентом (організатором розрахунків) при отриманні звичайних грошей і зберігаються в пам'яті на жорстких дисках або інших носіях. Перенесення мережевих грошей здійснюється по каналах зв'язку або мережі Інтернет [46].

За емітентом електронні гроші можна розділити на гроші, що емітуються кредитним інститутом - в такому випадку будемо говорити про банківські форми електронних грошей, - і не кредитним інститутом. При цьому гроші – з точки зору

мети - можуть бути визначені як багатоцільові і одноцільові. Перші припускають оплату будь-яких товарів і послуг, другі - найчастіше приймаються тільки емітентом або обмеженим числом осіб.

За рівнем доступу електронні гроші можна поділити на персоніфіковані, коли відомий власник (платник), і анонімні (ідентифікація користувача не проводиться).

Залежно від ступеня впливу держави електронні гроші діляться на центробанкові (по емісійному інституту), або частіше зустрічається поняття фіатних грошей, тобто номінованих в національній валюті, і приватні (нефіатні), номіновані в інших рахункових одиницях [46].

Розглянемо функції електронних грошей, щоб визначити їх економічну сутність. В економічній літературі прийнято виділяти п'ять функцій грошей: міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб накопичення і засіб світових розрахунків («світових грошей»).

Функція грошей як міри вартості означає, що гроші, виступаючи як загальний еквівалент, визначають «мінову вартість товарів і послуг» (ціну товару, послуг) [28]. Так, можна зробити висновок про те, що електронні гроші виконують цю функцію міри вартості, виступаючи при цьому знаком мінової вартості (знаком ціни). Однак при використанні електронних грошей в глобальній мережі Інтернет зникає внутрішня вартість матеріальних грошей, тому існує думка про те, що електронні гроші виконують функцію лише масштабу цін, а не функцію міри вартості. Але, на нашу думку, функція грошей як міри вартості полягає в тому, що вони виражають вартість товарів. вираз вартості товару в грошах (або електронні гроші) – це його ціна. Так як електронні гроші вимагають теж певних витрат для їх збільшення (наприклад, час, трафік і ін.). Відповідно, електронні гроші виконують функцію і міри вартості, і масштабу цін.

Функція грошей як засобу обігу. Товарний обіг (Т-Г-Т) включає два самостійні акти, розділені в часі і просторі. Роль посередника, що дозволяє подолати розрив у часі і просторі і забезпечити безперервність процесу виробництва, виконують гроші [28]. На нашу думку, електронні гроші виконують цю функцію, звертаючись між емітентами, одержувачами і платниками.

Функція грошей як засобу платежу. В умовах розвинутого товарного господарства продаж товарів з умовою відстрочки платежу стає необхідним елементом господарського життя і складовою частиною виробничого процесу. Як засіб платежу гроші здатні обслуговувати не тільки рух товару, а й рух капіталу [28]. Електронні гроші на сьогоднішній день є необхідним елементом Інтернет-середовища, як і готівкові гроші в реальному світі. Для постійних користувачів Інтернет необхідно такий платіжний засіб, який б було зручніше, швидше, дешевше і безпечніше використовувати саме в Інтернет-просторі.

Розвиток електронних грошей можна обґрунтувати законом економії суспільної праці, що вимагає економії витрат грошового обігу, підвищення надійності, зручності і швидкості руху грошей [28]. Електронні гроші на сьогоднішній день швидше виконують функцію універсального засоби платежу. Дана універсальність полягає в тому, що електронні гроші можуть бути використані в мережі Інтернет, на відміну від готівки. Також вони є одним з найнадійніших (безпечних) коштів платежу в мережі, чого не можна сказати про пластикові картки або депозитні гроші. Миттєвість оплати – ще одна властивість електронних грошей, яка відрізняє їх від депозитних грошей.

Виконання електронними грошима функції засобу накопичення і заощадження означає, що електронні гроші зберігаються після продажу товарів і послуг і забезпечують купівельну здатність в майбутньому [28]. Як показує практика, електронні гроші в якійсь мірі сприяють економному витрачання коштів (це пояснюється і деякими психологічними факторами). Однак слід

зазначити, що ця функція є в деякій мірі обмеженою, оскільки відсотки по них не нараховуються, чого не можна сказати про кредитні гроші.

Випуск та обіг електронних грошей мають на увазі використання Інтернет, а це вже має на увазі використання їх в глобальній мережі, без обмеження для будь-яких країн, націй, народів. Спочатку створення електронних грошей було проведено з ідеєю використання їх в якості єдиних світових грошей. У майбутньому можливе витіснення електронними грошима існуючих сьогодні «реальних» коштів. Тоді роль світових грошових одиниць в будь-якій точці земної кулі будуть виконувати глобальні електронні гроші. В даний час грошові кошти, випущені центральним банком будь-якої країни, втратили можливість виконувати дану функцію. Раніше функцію світових грошей виконували монети з таких дорогоцінних металів, як золото і срібло.

Як зазначає Мельниченко О.В., «електронні гроші є фактичними заміниками готівкової форми грошей, які використовуються для платежів, без використання банківських рахунків, і обміну на готівкові гроші та зберігаються на спеціальних носіях і використовуються за допомогою спеціальних технічних пристроїв. Електронні гроші мають ознаки як готівкових, так і безготівкових коштів» [28]. Проведемо порівняльну характеристику сучасних форм грошей на *рис. А.1.1.*

Отже, властивості електронних грошей схожі зі властивостями звичайних грошей і навіть можуть бути розширені, проте деякі властивості їм не притаманні. Так, електронні гроші, на відміну від звичайних, мають абсолютну однорідність - окремі екземпляри електронних грошей не мають унікальні властивості (якими, наприклад, є подряпини на монетах або помарки на банкнотах). Надійність електронних грошей також може відрізнятися в залежності від довіри користувача до емітента.

Для здійснення швидких платежів гроші повинні володіти такою властивістю, як подільність. Електронні гроші легко розмінюються, а також

забезпечують проведення мікроплатежів. Портативність означає зручність використання електронних грошей. Дана властивість повністю реалізується електронними грошима і може бути названо універсальністю даного виду грошей [19, с.23].

Спірним питанням є прийнятність електронних грошей. Готовність користуватися електронними грошима залежить не тільки від довіри до інституту-емітенту, а й від здатності населення опанувати технологію електронних розрахунків. З іншого боку, прийнятність - це результат формування у грошового носія певних властивостей, який свідчить про перетворення його в гроші, тобто будь-який предмет, прийнятий в платежі, може виступати грошима.

Інші властивості, такі як ліквідність, довговічність і інші, природно повинні переходити до електронних грошей.

До основних переваг електронних грошей можна віднести:

- висока портативність (не пов'язані з фізичними якостями, такими як вага, розмір і т.д.);
- проста і низька вартість емісії (не потрібно друкувати, залучаючи до цього процесу значні виробничі потужності, робочу силу тощо);
- відсутність необхідності у фізичному перерахунку грошей (ця функція переноситься на носій вартості або платіжний інструмент);
- проста організація безпеки (порівняно з необхідністю охорони готівки, наприклад при інкасуванні засобів);
- зручність проведення розрахунків (легко розраховуватися за товари і послуги, час платіжних операцій з точністю до секунд може фіксуватися електронними системами, що істотно спрощує ідентифікацію та локалізацію будь-яких спірних подій, в тому числі дозволяє точно визначити і час сумнівних угод);

- відсутність необхідності перераховувати і інкасувати електронні гроші, а також організовувати для них спеціальні сховища, які в разі традиційних готівкових коштів можуть дуже дорого коштувати;
 - висока довготривалість (збереження) електронних грошей - вони не втрачають своїх кількісних і якісних властивостей з плином часу;
 - відсутність персоніфікації (кошти можна перевести, не знаючи імені, прізвища, паспортних даних і т.п. достатньо знати номер електронного гаманця).
- [6 с. 102; 53].

У той же час електронні гроші мають і низку недоліків, які ми розглянемо в розділі 2.1.

Отже, електронні гроші є дуже зручним засобом для здійснення миттєвих платежів, у тому числі мікроплатежів, які можуть становити лише кілька гривень. Електронні гроші значно полегшують життя, оскільки з їх допомогою можна здійснювати миттєві перекази грошей на будь-який рахунок і легко простежити за своїм фінансовим станом і кількістю заощаджень, які залишилися на рахунку. Впровадження електронних грошей потребує подальших наукових розробок і досліджень.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасні проблеми ринку електронних грошей в Україні

Ринок електронних грошей в Україні характеризується нерівномірністю поширення. Пропозиція електронних грошей залежить від багатьох факторів, які можуть стримувати їх розвиток: стимулів для споживачів, торговців, емітентів та посередників при їх використанні. Так, легкість використання пристроїв, на яких зберігаються електронні гроші, конфіденційність та безпека розрахунків будуть позитивно впливати на прагнення споживачів використовувати електронні гроші. Але головним фактором виступає готовність населення прийняти нові технології. Очевидно, що важливою стримуючою причиною використання електронних грошей, в Україні, є вкорінена звичка до використання готівки у роздрібних платежів. Щоб почати їх використовувати у більшій мірі, людям необхідно мати більше впевненості та довіри до інноваційних платіжних засобів.

Проведемо аналіз використання електронних грошей в Україні за період 2014-2019 (1 півріччя) рр. (рис.2.1).

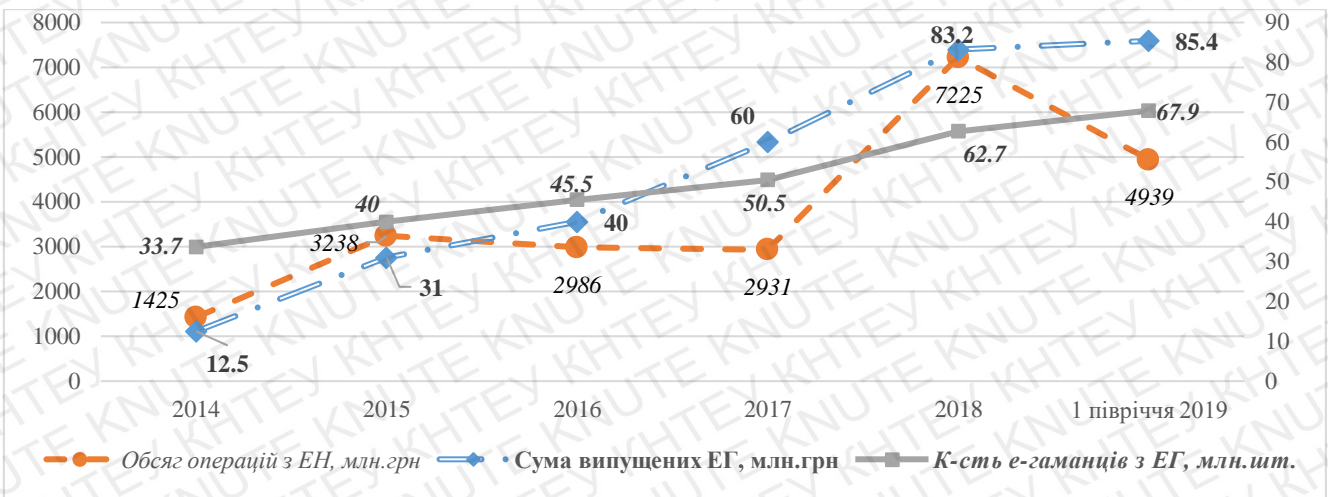

Рис.2.1. Використання електронних грошей в Україні

за період 2014-2019** рр.*

*Примітка: складено автором на основі джерел [23]

** значення станом на 1 півріччя 2019 р. (через відсутність даних на кінець року)

Загальний обсяг операцій з електронними грошима становить у 2018 році 83,2 млн.грн., у порівнянні в 2014 році він становив 12,5 млн.грн., сума випущених електронних грошей виросла більше ніж в 2,5 рази (з 31 млн.грн до 83,2 млн.грн) Загальна кількість «електронних гаманців» користувачів склала 62,7 млн.шт. (у 2015 році – 40 млн.шт.).

У 2018 році, якщо порівняти з 2017 роком, банки-емітенти збільшили: обсяг випущених електронних грошей – із 59,9 млн грн до 83,2 млн грн (на 23,3 млн грн, або на 40%); обсяг операцій із електронними грошима – з 2 931 млн грн до 7 225 млн грн (на 4 294 млн грн, або майже у 2,5 рази); кількість «електронних гаманців» – з 52,9 млн шт. до 62,7 млн шт. (на 9,8 млн грн, або на 19%).

За перший квартал 2019 року обсяг випущених електронних грошей перевищив показник всього 2018 року (83,2 млн. грн.) і склав 85,4 млн. грн., а обсяги з електронними грошима становили 4 939 млн.грн; кількість електронних гаманців - 67,9 млн шт. (дод. Б).

Отже, не зважаючи на значний інтерес населення України до електронних грошей (див. рис. 2.1) і переваги їх застосування є значна кількість проблем, що пов'язані з використання електронних грошей. В першу чергу це пов'язано з нормативно-правовим регулюванням в нашій державі.

Аналізуючи досвід іноземних держав у сфері нормативно-правового регулювання функціонування електронних грошей, зіставляючи окремі положення системи здійснення розрахунків електронними грошима в Україні (дод. В), передбачені законом «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» з аналогічними положеннями, що діють в Європі, США і Японії, доцільно зауважити що:

– у національному законодавстві не передбачений особливий правовий статус для емітентів електронних грошей, у той час, як в провідних зарубіжних країнах, що активно практикують використання розрахунків і платежів з використанням електронних грошей, існують спеціалізовані організації, які

здійснюють виняткову діяльність;

- високі вхідні вимоги для учасників ринку електронних грошей і платежів з їхнього використанням;
- відсутній орган, який координує діяльність, представляє, захищає інтереси в органах влади учасників правовідносин,
- між операторами електронних грошових коштів, їх користувачами та регулятором;
- недостатньо широке різноманіття платіжних інструментів, що застосовуються у розрахунках і платежах з використанням електронних грошей;
- недостатньо гнучкі підходи до забезпечення належного рівня ліквідності емітентів електронних грошей;
- високий рівень ризиків [40].

Однією з ключових проблем є процес забезпечення високого ступеня безпеки функціонування електронних грошей, тобто проблема шахрайства з електронними грошима, результатом якого є завдання матеріальної шкоди споживачеві електронних грошей або їх емітента, а також розкриття конфіденційної інформації клієнта.

Україна займає лідируюче положення та втрапила в п'ятірку країн, в яких платіжні операції з електронними грошима є не досить захищеними (рис. 2.2). Виявилось, що 19% операцій є дійсно шахрайськими і це перевищує обсяги шахрайства з електронними грошима в інших країнах.

Системи електронних грошей є засобом для здійснення різних способів і схем, пов'язаних з легалізацією доходів, які отримані незаконним шляхом. У зв'язку з цим фактом, анонімність платежів призводить до того, що у емітентів з'являються труднощі у використанні традиційних способів виявлення і запобігання злочинної діяльності.

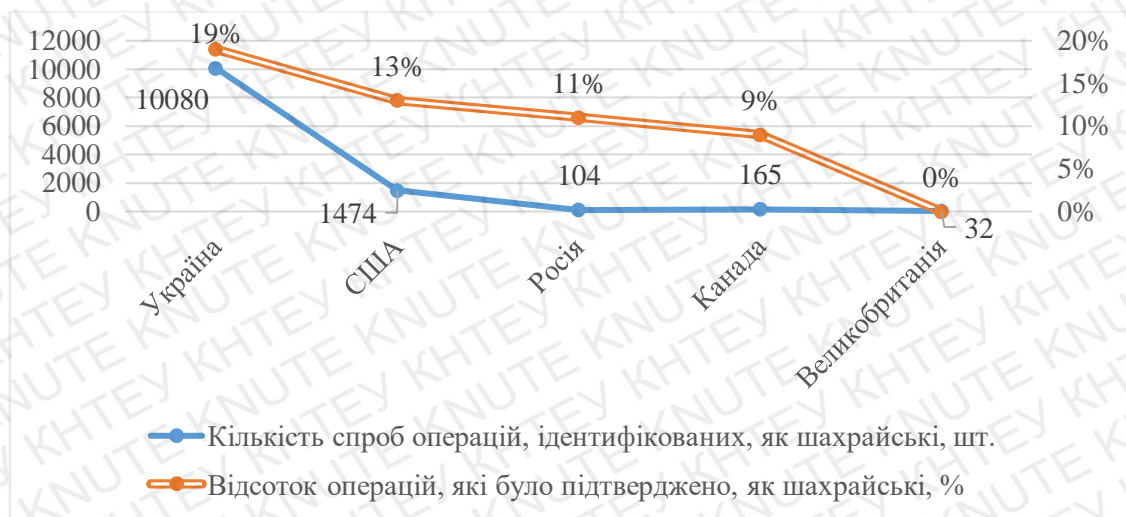

Рис. 2.2. Аналіз шахрайських операцій, здійснених протягом 2018 р.*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [35]

Питання ідентифікації клієнтів при здійсненні платежів за допомогою електронних грошей згідно із законодавством України, підлягає спеціальному регулюванню і контролю. Є ймовірність, що системи електронних грошей можуть використовуватися в області роздрібних платежів, переслідуючи дві кримінальні цілі: відмивання грошей; ухилення від сплати податків; незаконній організації електронних азартних ігор.

При цьому злочинці можуть знайти способи і методи застосування електронних грошей для анонімних переказів грошових коштів, які були отримані незаконними способами.

Іншою проблемою є той факт, що електронні гроші не є грошима як такими, так як розрахунки за допомогою електронних грошей не є безготівковими розрахунками, на дані правовідносини не поширюється законодавство про безготівкові розрахунки і банківську діяльність в цілому.

З цієї точки зору поняття електронних грошей характеризується певною суперечливістю: з одного боку, вони є засобом платежу, з іншого боку вони представляють собою зобов'язання, яке слід було реалізувати в неелектронних грошах. За аналогією з іншими видами грошей, дану обставина можна пояснити

тим фактом, що в свій час банкноти теж розглядалися як зобов'язання, які підлягали сплаті металевими грошима (монетами), а безготівкові гроші розглядалися як зобов'язання, що підлягають оплаті як металевими, так і паперовими грошима.

На сьогоднішній день відсутність ефективного правового регулювання електронних грошей призводить до відсутності захищеності клієнтів в сфері можливого запитання коштів, які розміщені в платіжній системі, отримання будь-якого відшкодування при збоях програм, а також в області порушення конфіденційності наданих особистих даних.

В даний час на законодавчому рівні не закріплена можливість відкриття електронного гаманця, що сформувало істотні складності при побудові практичних процедур взаємодії з клієнтом, всупереч тому, що електронні грошові кошти знаходяться у оператора в «транзитному положенні», особливого статусу цих положень не було введено, щоб уникнути потенційних конотацій з банківським рахунком [30, с.182].

З погляду на дослідження М. Іконнікова, в Україні існують бар'єри суб'єктивного характеру, які перешкоджають вільному обігу електронних грошей: «обмеженість доступу потенційного користувача до системи електронних грошей внаслідок недостатньої інформаційної підготовки населення; неможливість вільної конвертації електронних грошей внаслідок відсутності інституціональної контрактації між учасниками електронного грошового ринку та нормативного регулювання порядку його здійснення, обмеженість можливості реєстрації електронного підпису; дефіцит довіри споживачів до нового продукту» [16, с. 125–127].

Оскільки електронні гроші ще недостатньо усталене явище в житті українського суспільства, існують причини, за якими українські банки не виявляють бажання розвивати проекти, пов'язані з даною галуззю, такі як: необхідність фінансувати розробки, якими вільно можуть користуватися

конкуренти. Істотними є труднощі кооперації з іншими банками, щоб розділити витрати на інноваційні розробки, і заміна наявних банківських продуктів новими.

Відсутність висококваліфікованих фахівців у сфері роботи з електронними грошима негативно впливає на якість послуг, які надаються.

Також не досить зручно для використання електронних грошей і електронного гаманця в Україні – це доступність тільки національної грошової одиниці – гривні і не можливість використовувати їх за кордон.

І не менш важливою проблемою є те, що у разі втрати картки або даних ідентифікацій в електронний гаманець – кошти не повертаються.

Ще однією проблемою є обмеженість, НБУ встановив ліміти на використання електронних грошей, а саме: переказ з гаманця на гаманець – до 500 грн. в день і 4 тис. грн. в місяць, максимальна сума на рахунку – 14 тис. грн. За рік з електронного гаманця можна витратити не більше ніж 62 тис. грн. [53] грошей.

Оборот електронних грошей в нашій країні не суперечить чинному законодавству, незважаючи на те, що він і не врегульований достатнім чином. Усупереч недосконалості в сфері законодавства, угоди купівлі-продажу з електронними грошима є цілком законними. Міжнародне законодавство, на відміну від українського більш строго підійшло до регулювання обігу електронних грошей. Уряд західних країн досить давно зрозуміли всі переваги і перспективи використання електронних грошей і взяли напрямок до їх легалізації.

Зручність і простота використання все швидше збільшують популярність електронних грошей в світі. Вже дуже скоро вони можуть стати аналогом традиційних фіатних грошей.

2.2. Аналіз операцій банків України з електронними грошима

В епоху розвитку високих технологій готівковий розрахунок терпить серйозну конкуренцію з появою електронних грошей, адже все частіше люди віддають перевагу електронним гаманцям.

В Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до досвіду європейських країн ще далеко, оскільки в Україні немає належного правового регулювання щодо легалізації таких електронних систем. Разом з цим очевидно, що електронні гроші, з'явившись на ринку, вже не здадуть своїх позицій.

Проаналізуємо операції банків України з електронними грошима, слід зауважити, ми не знайшли інформацію в розрізі банків тому проведемо загальне дослідження.

Відповідно до законодавства емітувати електронні гроші в Україні можуть тільки банки, небанківські фінансові установи поки що не мають такого права.

Банк, який має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску узгодити з НБУ правила використання електронних грошей а також банк має право здійснювати випуск електронних грошей, номінованих тільки в національній валюті – гривні.

Проведення операцій з електронними грошима здійснюється за допомогою електронних платіжних систем (ЕПС) – платіжних систем, які призначені для здійснення платіжних операцій в Інтернеті. А конкретні програми та пристрої, що дають можливість здійснення трансакцій з е-грошима (зокрема, акаунти на інтернет-порталах), називають електронними гаманцями [53].

Впродовж 2015-2018 рр. (табл. 2.1) відбувається зростання обсягів електронних грошей та кількості електронних гаманців в Україні.

Загальний обсяг операцій з електронними грошима становить у 2018 році 83,2 млн.грн., у порівнянні в 2014 році він становив 12,5 млн.грн., сума випущених електронних грошей виросла більше ніж в 2,5 рази (з 31 млн.грн до 83,2 млн.грн)

Загальна кількість «електронних гаманців» користувачів склала 62,7 млн.шт. (у 2015 році – 40 млн.шт.) [23].

Таблиця 2.1

Кількість та сума платежів у СЕП та карткових платіжних системах у межах України за 2015 – 2018 рр.*

Показник	Од. вим.	2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.		Відхилення 2018/2015	
		абс. значення	у % до підсумку	абс. значення	у % до підсумку	абс. значення	у % до підсумку	абс. значення	у % до підсумку	абс. на	%
СЕП	млрд. шт	0,29	11,2	0,31	11,0	0,33	9,9	0,26	8,2	- 0,03	-10,3
Карткові системи		2,3	88,8	2,5	89,0	3,0	90,1	2,9	91,8	+0,6	+26,1
Всього		2,59	100	2,81	100,0	3,33	100	3,16	100,0	+0,57	+22,0
СЕП	трлн грн	18	93,3	19,5	92,9	20,9	91,3	18,5	90,2	0,5	+2,8
Карткові	грн	1,3	6,7	1,5	7,1	2,0	8,7	2,0	9,8	+0,7	+53,8
Всього		19,3	100	21,0	100,0	22,9	100	20,5	100,0	1,2	+6,2

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [23]

Протягом 2015 – 2018 рр. відбулося зростання обсягів платежів за допомогою карткових систем на 0,6 млрд. шт. (26,1 %) та скорочення кількості розрахунків за допомогою СЕП – на 0,03 млрд. шт. (10,3 %). В загальному відбулася позитивна динаміка обсягів розрахунків (збільшилася на 0,57 млрд. шт. (22 %) (рис. 2.3).

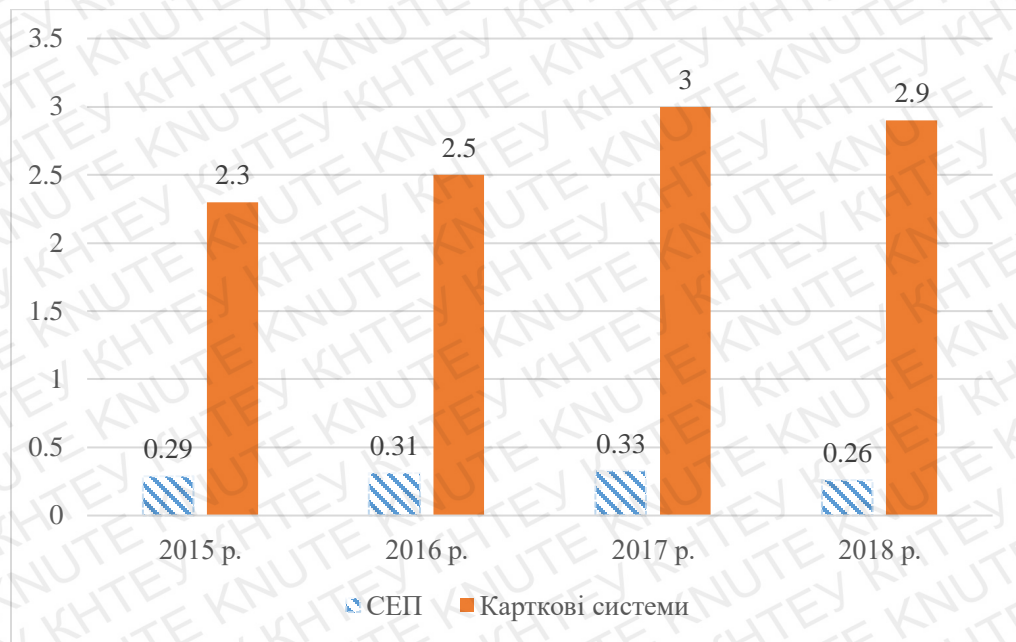

Рис.2.3. Кількість платежів у СЕП та карткових платіжних системах у межах України за 2015 -2018 рр., млрд шт.[23]

Національний банк України надав право здійснювати випуск та інші операції електронними грошима: FORPOST (ПАТ «Альфа-Банк»); «Максі» (АТ «Таскомбанк»); «ГлобалМані» (ПАТ КБ «Глобус»); «Електрум» (АБ «Укргазбанк»); MasterCard (ПАТ «Банк «Восток», ПАТ «Альфа-Банк», АТ «Таскомбанк», ПАТ КБ «Приватбанк», ПАТ «ПУМБ»); Visa (ПАТ «Укрсоцбанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «ПУМБ»); «ПРОСТІР» (АБ «Укргазбанк», ПАТ «Юнекс Банк»)) (рис.2.4) [23].

Випускати електронні гроші українські банки можуть на базі карткових платіжних систем Visa, MasterCard, НСМЕП. Але деякі фінустанови випускають власні електронні гроші - мова йде про платіжні системи GlobalMoney від банку Глобус, Махі від ТАСКОМБАНК (раніше емітентом був Альфа Банк), Forpost і Alfa-Money від Альфа Банку, Electrum від Укргазбанку і Храу від Банку Січ.

Здійснювати випуск електронних грошей мають право лише 23 банки (дод. Г).

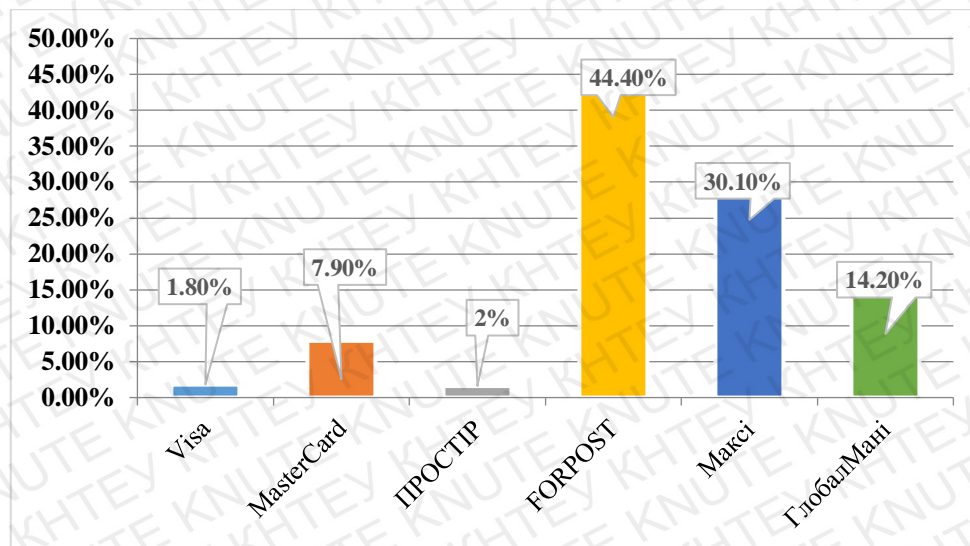

Рис. 2.4. Структура випущених електронних грошей в Україні, станом на 01.01.2019 р. [23]

Найбільшими емітентами електронних грошей в 2015 р. були ПАТ «Фідобанк», який був емітентом електронних грошей MoneXu – на суму 12,38 млн. грн або 39,4% від усього ринку електронних грошей в Україні, ПАТ «Альфа-Банк», який є емітентом Махі – на 9,3 млн. грн або 29,7%, АТ «Ощадбанк», емітувавши електронні гроші в GlobalMoney – на 8,5 млн грн або 27,7% (дод. Д)

У 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився випуск електронних грошей в окремих емітентів і, відповідно, змінилися обсяги часток ринку.

Так, лідерами на ринку фіатних електронних грошей в 2016 році були: «Махі» від ПАТ «Альфа-Банк» 38,3%, що на 8,6% більше порівняно з 2015 роком (зростання на в 1,6 рази); MoneXu від ПАТ «Фідобанк» – 30,6%, що на 8,83% менше від займаної частки ринку у 2015 р., або на 3,9% від емітованих електронних грошей для фізичних осіб (з 7,2 млн грн до 11,9 млн грн); GlobalMoney від АТ «Ощадбанк» охопив 21,9%, що на 5,2 менше, порівняно з 2015 роком; платіжна система ПРОСТІР збільшила випуск електронних грошей в 11 разів – з 0,2 млн грн до 2,3 млн грн і зайняла частку ринку у 5,9%; MasterCard на 20% збільшив емісію електронних грошей до 1,2 млн грн і зайняв частку ринку

у 3,1%; Visa збільшила свою присутність на ринку майже у 10 разів – з 0,01 млн грн до 0,1 млн грн і це – 0,26%.

Що стосується 2018 року, то обсяг емітованих електронних грошей України в цьому році збільшився на 23,3 млн.грн., або на 38,9% порівняно з 2017 роком. Лідерами на ринку електронних грошей в 2018 році були : «Махі» від ПАТ «Альфа-Банк» 74% від усього ринку електронних грошей в Україні; GlobalMoney від АТ «Ощадбанк» охопив 14,0%; платіжна система ПРОСТІР - 1,6 млн грн і зайняла частку ринку у 2%; MasterCard – 6,6 млн грн і зайняв частку ринку у 8,0%; Visa збільшила свою присутність на ринку– з 1,8% до 2,0% від усього ринку електронних грошей в Україні (*див дод. Д*).

Варто зазначити, що усі статистичні дані НБУ не містять інформацію про іноземні електронні платіжні засоби через те, що вони офіційно в Україні не зареєстровані. Зокрема, правила використання електронних грошей торгових марок «Webmoney», «Яндекс.Деньги», «QIWI Wallet», «Wallet one»/ «Єдиний гаманець» та ін.

Найпопулярнішими серед українських користувачів мережі Інтернет (про це свідчить кількість реєстрацій) є такі системи електронних грошей: UkrMoney, RBK Money, MoneXu (емітент ПАТ Банк «Контракт»), Максї (емітент ПАТ «ВіЕйБі Банк»), E-Gold і PayPal.

Схема роботи платіжної системи представлено в *дод.Ж*.

Дані у розрізі учасників платіжних систем щодо кількості платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування представлені в *дод. Е*.

Найбільшими банками-еквайрами та емітентами платіжних карток протягом 2017-2019 рр. є АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК» та АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ» (*див. дод.Е*).

Перелік платежів, які користувачі здійснюють у платіжних системах, наведено на рис. 2.6.

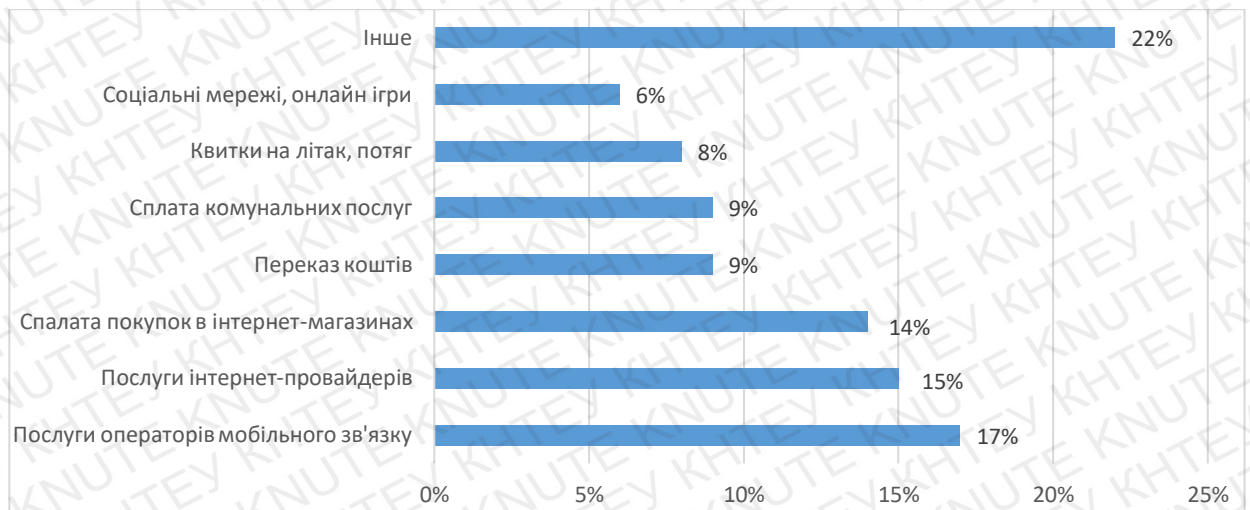

Рис. 2.6. Платежі, які здійснюють користувачі за допомогою електронних грошей, 2018 р., % [23]

Продукт «СМАРТ-ГРОШІ» став ще одним кроком на шляху до прискорення розвитку cashless економіки України. Підтримуючи та рухаючись у цьому напрямі, Альфа-Банк Україна вже є емітентом електронних грошей на базі МПС Visa і MasterCard, трьох брендів електронних грошей: ALFA-MONEY, FORPOST, СМАРТ-ГРОШІ, а також запусив технологію оплати за QR-кодами у партнерстві з Київстар, NFC-платежі з Google Pay, сервіс безконтактних платежів Garmin Pay для розумних годинників та готується до запуску Apple Pay.

Однією з найбільш використовуваних в Україні систем є система онлайн-платежів Webmoney Transfer – це система Інтернет-розрахунків, що використовує «цифрову готівку». Для роботи в системі вимагається встановити безкоштовну програму WM Кеерер. Вона належить до найбільших у СНД та продовжує активно поширюватися на нові ринки, включаючи західний. WebMoney в Україні займається ТОВ «Українське Гарантійне Агентство», яке є представником російської дебетової платіжної системи. Надійність цієї системи полягає у тому, що, на відміну від комерційних банків, система не займається ні інвестиціями, ні

грою з цінними паперами, ні кредитуванням, а існує за рахунок невисокої комісії за проведення кожної операції (0,8 %) [23].

Тобто компанія не ризикує грошима клієнтів. Окрім того, постійно вдосконалюються способи захисту електронних грошей від злочинців, які бажають «зламати гаманці» клієнтів, наприклад високим ступенем надійності відрізняється програмне забезпечення E-Num [23].

Кількість українських комерційних ресурсів, підключених до системи, становить понад тисячу і постійно збільшується. Переваги електронних способів оплати оцінили оператори мобільного та інших видів зв'язку, провайдери Інтернет-послуг, транспортні компанії, а також Інтернет-магазини.

Зараз поповнити webmoney гаманець дійсно просто завдяки співпраці системи з найбільшими українськими банками. Спільна робота webmoney та Приватбанку дає змогу оплачувати он-лайн значну кількість послуг, що надаються цим банком. Клієнти Альфабанк wmi (електронна гривня) також можуть здійснити такі операції швидко і просто. Сьогодні купити валюту wmi можна в будь-якому банку України, а також у мережі терміналів самообслуговування, які отримали значне поширення в останні роки. Також можна здійснити введення валют wnz (долар США), wmi, wmr (російський рубль), купивши спеціальні скретч-карти [23].

Вітчизняний ринок електронних грошей знаходиться на стадії становлення й потребує прийняття заходів з його активізації регулюючими органами (НБУ) для узгодження механізмів його функціонування з міжнародною практикою та впровадження банками сучасних технологій у платіжній сфері. Слід докласти зусиль для забезпечення надійності функціонування платіжних систем, підвищити безпечність отримання, використання та зберігання електронних грошей, оскільки в еру цифрових технологій існує безліч прийомів, засобів та додатків, завдяки яким можна отримати доступ до особистих даних, навіть якщо на перший погляд використання е-готівки безпечніше за використання звичайних

грошей. Крім того державі слід застосовувати досвід зарубіжних експертів та розвинених країн, які надзвичайно швидкими темпами розширюють мережу використання е-грошей, розуміючи перспективи їх використання, а саме зниження витрат, пов'язаних з використанням, транспортуванням, зберіганням та контролем готівки. Також слід додати, що використання е-грошей може допомогти побороти корупцію, оскільки електронні платежі можна відслідкувати, хоча багато емітентів і декларують анонімність переказів своєї валюти.

У 2018 році порівняно з 2017 роком банки-емітенти збільшили: обсяг випущених електронних грошей – із 59,9 млн грн до 83,2 млн грн (на 23,3 млн грн або на 40%); обсяг операцій із електронними грошима – з 2 931 млн грн до 7 225 млн грн (на 4 294 млн грн, або майже у 2,5 рази); кількість “електронних гаманців” – з 52,9 млн шт. до 62,7 млн шт. (на 9,8 млн грн, або на 19%). На сьогодні право здійснювати випуск електронних грошей мають 23 банки України. Відповідно до законодавства України для забезпечення випуску електронних грошей та здійснення операційних та технологічних функцій банк на підставі договору може залучати іншу юридичні особу – оператора послуг платіжної інфраструктури, який має бути внесений до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури. Законодавством України контроль за дотриманням лімітів за операціями з електронними грошима, правил використання електронних грошей усіма суб'єктами правовідносин, а також функцій фінансового моніторингу покладено на банки-емітенти. Здійснення випуску електронних грошей також можливе з використанням наперед оплачених карток (є відносно дорогим інструментом для учасників) та системи електронних гаманців (є більш дешевим).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід використання електронних грошей

Система безготівкових розрахунків відіграє важливу роль в економічному житті суспільства. Об'єднуючи в собі комерційні, споживчі та бюджетні розрахунки і здійснюючи рух грошових коштів, вона впливає на багато сфер економіки.

Система безготівкових розрахунків застосовується при: виконанні переважної більшості грошових зобов'язань, що випливають з підприємницьких угод; збору, розподілу і перерозподілу бюджетних коштів і коштів позабюджетних фондів; оплати комунальних платежів, послуг зв'язку, а також при купівлі товарів і оплати послуг із застосуванням банківських карт.

При цьому важливість таких розрахунків проявляється також у насиченні банківської системи грошима, що відкривають додаткові можливості для інвестування, отримання прибутку, підвищення прозорості та надійності всієї національної фінансової системи.

Одним з найпомітніших трендів в економіці розвинених країн є її розвиток інструментів розрахунків, які стали альтернативними засобами готівці, економічно ефективними, а також з високим ступенем захисту. Австрія, США, Велика Британія, Німеччина зменшують кількість грошей в руках у населення. Натомість активно розвивають інфраструктуру для використання розрахункових карт, мобільних гаманців, оплати через інтернет і т.п.

Останнім часом в Європейському союзі спостерігається зростання числа установ, що займаються електронними грошима, а також обсягів операцій з електронними грошима (рис.3.1).

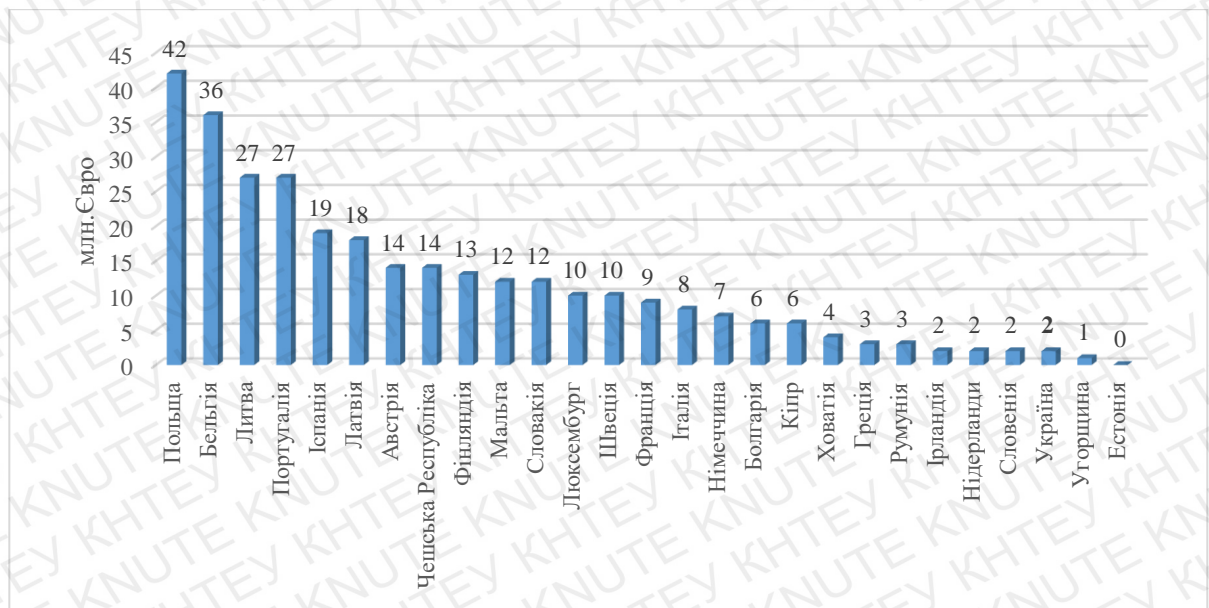

Рис.3.1. Кількість електронних грошей за країнами,
станом на 01.01.2019 р.*

* Примітка: складено автором на основі джерел [56]

Хоча в Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до досвіду європейських країн ще далеко (див.рис.3.1), оскільки в Україні немає належного правового регулювання щодо легалізації таких електронних систем.

Аналіз міжнародних звітів за темою дипломного дослідження показав, що найбільшого поширення в світовій практиці отримали такі інструменти і засоби розрахунків, як готівкові грошові кошти, банківський переказ в режимі реального часу / в автономному режимі, дебетові / кредитні / платіжні карти, електронні гаманці / електронні гроші.

На основі міжнародного звіту «Global payments report preview 2018» виявлено такі тенденції розвитку світового ринку електронних грошей [54]:

1. Збільшення обсягів транзакцій з використанням електронних грошей як безготівкового способу оплати. Як наслідок, електронні гроші вже до 2021 р стануть найбільш популярним і широко використовуваним електронним засобом платежу (рис. 3.2).

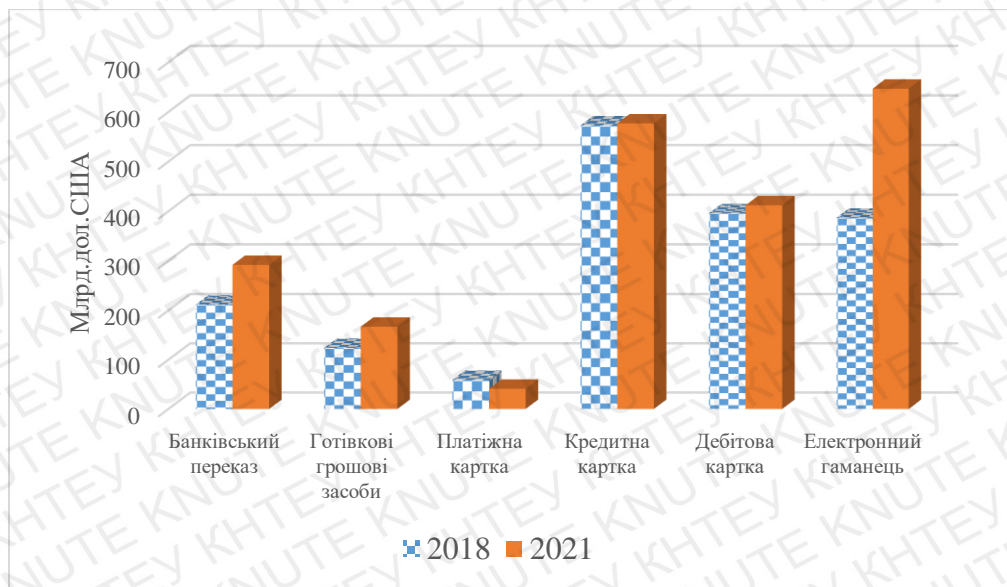

Рис.3.2. Показники розвитку інструментів і засобів платежу протягом 2018 - 2021 років*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерела [54]

2. Найбільш затребуваними емітентами електронних грошей є міжнародні платіжні системи (далі - ПС) VISA, MasterCard, Diners'Club і ін.
3. Найбільш поширеним напрямком використання електронних грошей є оплата послуг оператора стільникового зв'язку, послуг провайдера, покупок в інтернет-магазинах.

Отже, бурхливий розвиток інформаційних технологій сприяв, перш за все, збільшення обсягів електронної комерції, в якій широко використовувалися електронні гроші. Г.Т. Карчева, аналізуючи розвиток електронних грошей в зарубіжних країнах, відзначав, що спочатку перемагала негативна точка зору на обіг таких грошей і на їх використання, було запроваджено пряму заборону, але незважаючи на це, електронні гроші продовжували функціонувати. Згодом стало зрозуміло, що оборот електронних грошей неможливо зупинити, оскільки практика довела, що електронні гроші краще, ніж пластикові картки та інші форми грошей, тому що їх зручніше використовувати не тільки в Інтернет-просторі, а й у реальній економіці, тому перед урядом ряду країн постало питання

про нормативне регулювання обігу електронних грошей [19].

Здавалося б, що якісної еволюції в громадських відносинах не відбулося - юридична природа договору купівлі-продажу не змінилася від того, яким чином здійснюється акцепт оферти - усно або за допомогою електронних пристроїв, проте практика використання електронних грошей довела, що юридичні інструменти, які склалися раніше і ефективно регулюють традиційні правовідносини, в багатьох випадках непридатні для ефективного врегулювання фінансових відносин, реалізованих за допомогою сучасних технологічних пристроїв.

Першими в регулюванні обігу електронних грошей правовими нормами були країни азійського регіону. Так, в 1989 р в Японії був прийнятий закон «Про передплачені карти», об'єктом регулювання якого були одноцільові передплачені картки; в 1990 були внесені зміни в цей закон, згідно з яким до передплачених карток відносилися і карти обмеженої цільової дії і закріплювалося регулювання щодо надання інших передплачених послуг, при цьому послуги, оплата яких здійснювалася з організацією ведення записів тільки на комп'ютерний сервер, не підлягали регулюванню цим законом. Наступним етапом у розвитку нормативного регулювання обігу електронних грошей в цій країні став прийнятий в 2009 р Закон «Про платіжні послуги в Японії» (Payment Services Act), в якому електронні гроші визначалися з вартістю, або попередньо оплачений інструмент електронного платежу [8, с.106].

Азійські моделі характеризуються найбільш жорсткою політикою регулювання. Жорсткість регулювання систем електронних платежів в азійські моделі виправдовується інтересами їх користувачів і прагненням протидіяти відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом. Так наприклад, в Сінгапурі введена державна монополія на випуск електронних грошей і з 2008 року електронні гроші є офіційним законним платіжним засобом. Стрімке і повсюдне їх поширення і впровадження в сферу роздрібною торгівлі - як у інтернет-

середовищі, так і в реальній економіці - досягається через цілеспрямований державне примус. Так, загальна частка електронного обороту в Сінгапурі в даний час складає більше 80 відсотків, а загальна кількість угод в розрахунку на душу населення наблизилася до 370, що приблизно в 37 разів більше, ніж в найрозвиненіших європейських країнах [8]. Цього вдалося домогтися завдяки не ліберальним нормам, а цілеспрямованій державній підтримки та навіть фактичного примусу. Крім того, з метою виключення злочинних фінансових операцій, а також мінімізації можливих розрахункових ризиків, користувачам заборонено розмішувати на пристроях великі суми грошових коштів - понад 1 тисячі доларів.

Цікавий досвід поширення електронних розрахунків в Гонконзі. Спочатку карти, випущені першим оператором мобільного зв'язку - товариством CSL Limited, що об'єднує кілька транспортних компаній, призначалися для оплати транспортних послуг. Оскільки вони видавалися небанківськими установами, Центральний банк встановив ліміт їх використання для покупок в магазинах в розмірі 15% від загальної суми операцій [2, с. 10-11]. Але коли CSL Limited отримало статус депозитної організації, транспортні карти, кількість яких приблизно відповідає чисельності жителів Гонконгу, перетворилися на повноцінну систему електронних розрахунків.

У Китаї обіг електронних грошей здійснюється на підставі Закону «Про фінансову систему», прийнятого в 1995 р в провінціях Хайнань, Цюаньчжоу, Фуцзянь і Шанхай, згідно з якими на території цих провінцій функціонують електронні гроші в вигляді передплачених карт і карт з вартістю, і тільки банки мають право емітувати електронні гроші. У Гонконзі набули поширення електронні гроші на основі електронних мереж (Yahoo!, PayDirect тощо). За визначенням фінансових аналітиків, обсяг обороту електронних грошей в Китаї щорічно збільшується на 20% [8, с.106].

Ведення жорсткої державної політики в азіатських країнах не тільки має

чітку аргументацію, але і позитивні результати в практичній реалізації. Завдяки ретельному відбору учасників в значній мірі мінімізуються можливі ризики, які можуть виникнути як всередині самої системи, так і бути імпортованими ззовні. Азіатський досвід красномовно свідчить про те, що не варто побоюватися централізованої і регульованої державою моделі електронних платежів.

Країни Європейського союзу, орієнтуючись на досить успішний азіатський досвід, також тривалий час практикували жорсткий нагляд за емісією та обігом електронних грошей. Однак, останнім часом, реалізація нормативного підходу пом'якшена прийняттям низки поправок ліберального характеру, що дозволяє визначити їхню позицію як помірно нормативну з елементами ліберальності. Ухвалення таких поправок було обумовлено значним приростом обсягу і кількості електронних платіжних угод в країнах Європи, а діюча Директива 2000/46 / ЄС перестала відповідати змінам умовам функціонування економіки європейських країн. За цих обставин і була прийнята нова Директива 2009/110 / ЄС (від 16 вересня 2009 року «Про заснування, діяльності та нагляд за діяльністю інститутів електронних грошей, яка робить зміни в Директиви 2005/60 / ЄС та 2006/48 / ЄС і скасовує Директиву 2000/46 / ЄС»), яка замінила собою попередню - досить жорстку в плані регулювання - версію. Так, наприклад, був значно розширено перелік організацій, мають право на випуск електронних грошей, яким додатково в рамках надання платіжних послуг була дозволена видача кредитів. Крім того, Директивою були спрощені вимоги до діяльності інститутів електронних грошей через послідовне зниження вимог до рівня їх статутного капіталу з 1 млн. до 350 тис. Євро. Також - з метою підвищення якості обслуговування суб'єктів економіки - було введено право повернення користувачем грошових коштів в будь-який момент часу [8, с.108].

Головні тенденції регулювання обігу та випуску електронної готівки в Євросоюзі це [8, с.108]:

- 1) Уніфікація категоріального апарату (єдиний підхід до визначення

електронних грошей);

2) Введення спрощеного режиму функціонування емітентів електронних грошей (уніфікація видання ліцензій і закріплення заявочного характеру використання спрощеного режиму);

3) Дії, спрямовані на лібералізацію вимог, встановлюваних для емітентів електронних грошей (дозвіл небанківським установам здійснювати емісію електронних грошей, зменшення вимог до мінімального статутного капіталу).

Крім країн ЄС, активним гравцем на ринку електронних грошей виступає США. Необхідно відзначити, що в США питання регулювання електронних грошей було порушено набагато пізніше, ніж в ЄС, - ще в 1994 р. воно знаходилося на стадії «роздумів». Однак в 1998 р. компанії American Express, Discover і Morgan Stanley звинуватили корпорацію Microsoft, асоціації Visa і MasterCard (які об'єднували 8500 банків) в діях, спрямованих на монополізацію 75% американського ринку і зниження конкуренції. Суть звинувачення була в тому, що Visa і MasterCard забороняли банкам, які користуються їх системою, випускати карти інших асоціацій, також рішенням головних проблем, пов'язаних з платіжними системами, що займалися фінансово зацікавлені банки.

Також увазі слід піддати той факт, що мало місце штучне стримування інновацій в банківській сфері. Федеральний суд США ухвалив, що Visa і MasterCard зобов'язані дозволити банкам емітувати кредитні та дебетові карти систем, відмінних від них, забезпечивши сприятливі умови для вільного функціонування American Express і Discover [48, с.397].

На сучасному етапі регулювання емісії та обігу електронних грошей в США здійснюється на двох рівнях - федеральному і штатному, а на оборот таких грошей поширюються існуючі правила для банківських і платіжних систем.

Також на федеральному рівні суспільні відносини в сфері обігу електронних грошей регулюються Законом «Про уніфікацію фінансових послуг», прийнятим в 2000 р. (Uniform Money Services Act), в якому

закріплюється визначення поняття «електронні гроші»; визначення поняття «вартість зберігається» як засіб обміну, що викупується або не викупується грошима, що може передаватися (служити засобом обміну); віднесення до електронних грошей призових очок, ваучерів, купонів і т. п; підстави, відповідно до яких електронні грошові кошти розглядаються в якості грошового переказу (подібно до традиційних послуг по здійсненню переказу грошових коштів або продажу інструментів платежу); визначення емітентів електронних грошових коштів як вантажовідправників (тобто здійснюють грошові перекази), якими є не тільки банківські установи, але також і небанківські фінансові організації і не депозитні провайдери платіжних послуг та ін [48, с.397].

Фінансово-правове регулювання емісії та обігу електронних грошей в США відрізняється від аналогічного регулювання в ЄС, перш за все, визначенням електронних грошей. На федеральному рівні в США електронні гроші визначаються як особливий об'єкт речових прав (гроші в особливій формі) і формулюється як «вартість, яка зберігається» (як і в ЄС), а на рівні штатів, які не прийняли Закон США «Про уніфікації фінансових послуг», електронні гроші визначаються як засіб обміну, який погашається або не погашається грошима і зберігається в електронному вигляді.

Підсумовуючи сказане, констатуємо, що в світі склалося дві моделі фінансово-правового регулювання обігу електронних грошей, які різняться в залежності від визначення електронних грошей. В одних країнах поняття електронних грошей означає особливий об'єкт цивільних прав (гроші в особливій формі), а їх визначення формулюється за допомогою поняття «вартість, що зберігається» (Японія, Сінгапур, Китай, Тайвань, США на федеральному рівні, Казахстан, РФ, Білорусія та ін.). У цих країнах фінансово-правове регулювання обігу електронних грошей носить нормативний характер і характеризується наявністю законодавчо встановлених вимог щодо емітентів електронних грошей, їх ліцензування, суми мінімального капіталу, розміру мінімальних і постійних

власних коштів і лімітування технічних засобів, призначених для зберігання і обліку електронних грошей тощо. В інших країнах електронні гроші визначаються як засіб обміну, який погашається або не погашається грошима і зберігається в електронному вигляді (Корея, окремі штати США, Австралія). У цих країнах фінансово-правове регулювання обігу електронних грошей має рекомендаційний характер і включає пруденційний нагляд за емітентами електронних грошей, нагляд за звітністю емітентів, агентів операцій з використанням електронних грошей, контроль за дотриманням вимог про розкриття ними інформації по операціями з використанням електронних грошей тощо.

У висновку можна відзначити, що розглянуті з позиції державного регулювання моделі електронних платежів дійсно надзвичайно контрастні і досить специфічні. Кожна модель має свої переваги і позитивні практичні результати. Тому, вивчення світової передової практики регулювання платіжних систем електронних платежів, на етапі активного їх становлення в сучасній Україні, є важливою дослідницькою задачею. Розробка нормативно-правової бази в галузі регулювання електронних грошей в Україні, що створює основу як для якісних, так і кількісних змін, на наш погляд, повинна спиратися на наявний в зарубіжній практиці досвід. В силу наздоганяючого розвитку існує реальна можливість побудови української системи електронних платежів з урахуванням світового досвіду, а не шляхом проб і помилок.

3.2. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні

За останні кілька років розвиток електронних грошей вийшов на новий рівень - вони, поряд з платіжними картами і готівкою, широко використовуються як альтернативний канал розрахунків між споживачем і сервіс-провайдерами. Ця популярність пояснюється гнучкістю і високою адаптивністю до потреб користувачів електронних валют. Електронні гроші - гнучкий і зручний

інструмент, який дає можливість користувачам розраховуватися за послуги як онлайн, так і офлайн.

На сьогоднішній день, в межах нашої країни і за її межами, доволі активно обговорюється питання щодо перспектив застосування електронних грошей. На даний момент електронні гроші щодо свого розвитку стоять на одній з перших ступенів, і це відбивається в відносно малій мірі їх відповідності бажаним грошовим властивостями.

Відповідно до думки економістів, в подальшому електронні гроші на апаратній основі будуть здатні витіснити повністю чеки і традиційну валюту з обігу, в той час як електронні гроші на програмній основі зможуть замінити кредитні карти.

Такий сценарій для розвитку в Україні є мало імовірним. Вся справа полягає в тому, що традиційну готівку вважають більш простим платіжним інструментом в застосуванні. Для того щоб її використовувати не потрібно жодного технічного пристрою або спеціальних програм, як у випадках з електронними грошима, платежі виробляють за допомогою простої передачі грошового знаку (фізичного предмета) одержувачу платежу.

Реалізація даного сценарію, точніше, його ймовірність, буде ще менш можлива в тому випадку, якщо електронні гроші не зможуть отримати статус платіжного законного засобу на території країни. Будь-які отримувачі платежів можуть відмовлятися на свій розсуд приймати електронні гроші в вигляді оплати своєї продукції і послуг. Іншими словами, власник електронних грошей, з теоретичної точки зору, взагалі може виявитися без засобів до існування. Крім цього, традиційні готівкові засоби, які випускає Національний банк, мають нульовий кредитний ризик, в той час як електронні гроші, які є зобов'язаннями кредитних приватних інститутів, мають кредитний ризик, ступінь якого значно вище. Таким чином, традиційні готівкові гроші перед електронними грошима спочатку будуть володіти значними конкурентними переваги.

Більш ймовірно, що електронні гроші будуть розвиватися за другим сценарієм. В даному випадку вони будуть конкурувати з іншими платіжними інструментами за те, щоб бути використаними у вигляді коштів оплати за продукцію і послуги.

В економічно розвинених країнах в їх платіжних системах можна спостерігати дві основні тенденції:

- перша полягає в прагненні знизити готівково-грошовий оборот і замінити його безготівковими розрахунками, в першу чергу пластиковими картами;
- друга полягає в прагненні замінити паперові кредитні гроші непаперовими кредитними грошима.

В Україні існують проблеми та перешкоди для розвитку системи електронних грошей. Одними з основних проблемних питань є відсутність чітких, дієвих законів та регулюючих норм, наявність розбіжностей з окремих питань щодо забезпечення високого рівня безпеки функціонування електронних грошей. Вирішити правову проблему можливо за умов докорінної зміни законодавчої бази, розроблення та задіяння нового законодавства з питань функціонування електронних грошей в нашій державі. Основним принципом регулювання питань, пов'язаних з електронними грошима, має бути співрегулювання, яке здійснюється законодавчо та представниками приватного капіталу, які вкладають кошти у функціонування систем електронних грошей. Об'єктом правового регулювання повинні бути як самі електронні гроші, так і установи, які випускають їх в обіг.

Одне з принципових питань, яке необхідно вирішити при розробці національного законодавства з питань функціонування електронних грошей - які фінансові інститути (або не тільки фінансові) матимуть право емісії електронних грошей. Якщо емітентом електронних грошей є кредитні організації, це суттєво полегшує контроль за обсягом електронних грошей в обігу з боку центрального банку. Однак високий рівень початкового капіталу, який необхідний кредитній

організації, обмежує розвиток дрібних платіжних систем, що використовують електронні гроші.

Розглянемо ще кілька моментів, які необхідно врахувати при виробленні політики державного регулювання ринку електронних грошей.

По-перше, необхідний нагляд за діяльністю з випуску електронних грошей з боку спеціального державного органу, яким може стати зокрема центральний банк. Також вважається за необхідне ввести обов'язкове ліцензування діяльності з емісії електронних грошей. Наглядовий орган повинен, з одного боку, контролювати виконання пруденційних норм фінансової стійкості, ліквідності і ризику, а з іншого боку, отримувати необхідну статистику для розрахунку параметрів грошового регулювання.

По-друге, потрібно забезпечити достатній рівень безпеки споживача і захистити його від фінансових махінацій. З одного боку, для цього необхідно чітко сформулювати і закріпити юридичними санкціями права і обов'язки учасників платіжних систем, що використовують електронні гроші (емітентів і власників, або споживачів), зокрема зобов'язати емітентів обмінювати електронні гроші на готівку або безготівкові гроші на першу вимогу клієнта. З іншого боку, важливо приділити увагу використанню досить стійких алгоритмів шифрування і захищених протоколів передачі даних через Інтернет, а також розробці стандартів функціонування платіжних систем. Потрібно сказати, що в даний час в світі здійснюється понад 150 проектів платіжних систем на основі електронних грошей, що відрізняються великою різноманітністю підходів і технологій. Розробкою стандартів для банків для досягнення сумісності різних схем займається Європейський комітет з банківським стандартам. Перші кроки робляться і приватними організаціями. У 2009 році 12 провідних корпорацій в області електронних платежів та інформаційних технологій оголосили про створення універсального формату електронного гаманця [29]. Для мережевих грошей поки єдиного стандарту не існує. Врешті, для обмеження ризику втрат

може застосовуватися страхування емісії подібно страхуванню депозитів. Така схема, застосовується у Франції та Італії [3].

По-третє, доведеться скоригувати методи кредитно-грошової політики. Так, багатьма економістами висловлюється думка про необхідність введення обов'язкових резервних вимог за випущеними в обіг електронних грошей приватних емітентів. Однак ефективність такого заходу є в певній мірі спірною. З одного боку, резерви, перераховані в центральний банк (або в будь-який інший контролюючий орган) дадуть додаткові важелі для більш ефективного управління грошовою масою. З іншого боку, і це відзначає, наприклад, американський економіст Бенджамін Коен, емітенти електронних грошей будуть винаходити все нові способи, щоб обійти існуюче законодавство, або виведуть операції за межі юрисдикції держави з жорсткими пруденційними нормами [14].

Серед інших заходів пропонується зокрема ввести обов'язкове використання грошей центрального банку при проведенні розрахунків на користь державних структур, в тому числі при сплаті податків, а також при здійсненні платежів самими цими організаціями. Таку точку зору висловлює, наприклад, заступник керуючого Банку Англії Чарльз Фрідмен [16]. Однак такий механізм матиме штучний характер, і можливий тільки в тому випадку, якщо центральний банк залишиться «урядовим» банком. До того ж у багатьох країнах державний сектор не є суттєвою частиною сучасної ринкової економіки.

Одним з нових методів регулювання електронних грошей, який успішно використовується в даний час центральними банками Канади, Австралії та Нової Зеландії, може стати так звана «канална» система регулювання процентних ставок [25], при якій центральний банк регулярно встановлює нічну процентну ставку, виходячи з якої розраховуються депозитна та кредитна ставки за операціями з комерційними банками. На думку професора Принстонського університету Майкла Вудфорд така система залишиться досить ефективною навіть при радикальних технологічних змінах, таких, наприклад, як поява

електронних грошей.

При розгляді заходів щодо запобігання негативним наслідкам поширення приватних електронних грошей потрібно відзначити, що держава сама може почати випускати електронні гроші і, як крайній випадок, ввести власну монополію на їх випуск, оголосивши електронні гроші законним платіжним засобом і наділивши, наприклад, центральний банк, емісійними повноваженнями.

Спрогнозувати розвиток електронних грошей в нашій державі досить складно, оскільки їх емісія на карткових носіях, за сучасних умов відсутності в законодавстві належних правових положень, регулюється лише тими нормами, що стосуються емісії платіжних карток, та здійснюється в Україні лише банками, а системи розрахунків електронними грошми програмного типу та небанківські емітенти таких грошей функціонують в умовах правової невизначеності. Вони на власний ризик впроваджують сучасні схеми електронних розрахунків, на свій розсуд здійснюють захист користувачів та управляють всіма фінансовими і нефінансовими ризиками (дод.К).

Очевидно, що електронні гроші, з'явившись на банківському ринку, навряд чи здадуть свої позиції і, долаючи наявні перешкоди, утвердяться на ньому назавжди. Результатом буде лібералізація функціонування сучасного банківського сектору та розвиток державно-правових норм для ефективної діяльності систем електронних грошей.

Сьогодні українці активно переходять на електронні гроші. Так, 1 півріччя 2019 року сума розрахунків з допомогою електронних грошей досягла 85,4 млрд грн, серед яких понад половину операцій здійснили в продуктових супермаркетах, магазинах одягу та взуття [40]. Проте не всі підприємства мають намір переходити на безготівкові розрахунки. Наприклад роздрібним торговцям вигідніше отримувати гроші одразу, щоб прискорити товарообіг.

Окрім того, банки стягують комісію за свої послуги, розмір якої становить близько 3 %, але навіть попри ці тенденції частка електронних платежів постійно зростає. У масовому запровадженні безготівкових розрахунків найбільш зацікавлені комерційні банкам, наприклад якщо навіть економному споживачу не вистачає коштів на покупку, то він скористається кредитною картою, що й потрібно вітчизняним банкам.

Найбільш передбачуваним сегментом розвитку електронної комерції будуть Інтернет-платежі. Технологічне суперництво між двома домінуючими технологіями – електронними грошима програмного типу та традиційними платіжними картками – буде вирішено на користь перших. Головна причина такої ситуації пов'язана з картковим сегментом. У процесі динамічного розвитку систем електронних грошей у сфері Інтернет в області традиційних карток спостерігають деяку стагнацію: невдалі спроби запуску протоколу SET, невиправдані сподівання від запуску 3D Secure, проблеми зі шахрайством, щодо яких не виявляється відчутної позитивної тенденції [40].

Це не означає, що платіжні картки не будуть використовувати для розрахунків через Інтернет. Проте вони будуть традиційними – досвід нововведень в області карткових Інтернет-платежів показує, що без істотної перебудови структури вони неефективні, а перебудова під Інтернет-платежі є досить дорогою. Нове рішення в області карткових Інтернет-платежів можливе внаслідок розвитку офлайнової карткової платіжної технології. Наприклад якщо до карток буде масово вбудовано бездротовий інтерфейс до комп'ютерів, а вартість нової інтеграційної технології зведеться до вартості програмного забезпечення, що знизить поріг впровадження практично до нуля. Проте подібних рішень поки не виникало.

Проте електронні гроші на карткових носіях мають перспективу у випадках, коли покупець розраховується безпосередньо у торговця. Картки з електронними грошима є інструментом видавання готівки для платежів малими

сумами і з погляду загальної економіки та держави є дуже корисними для збільшення прозорості грошових потоків і зниження витрат.

Отже, електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента [28]. Інтересам Нацбанку та держави загалом відповідає створення вітчизняної правової основи для гарантування того, щоб емітенти електронних грошей були надійними, добросовісними, а системи таких розрахунків – безпечними та ефективними. Важливим є те, щоб законодавство було здатним гарантувати рівні умови функціонування для провайдерів різних видів електронних грошей [28].

Найголовнішими перевагами електронних грошей для користувача можна назвати анонімність, швидкість розрахунків та обміну в різні валюти, зручність, додаткові можливості (наприклад як інструмент переказу коштів рідним чи близьким, які знаходяться в іншому місті або іншій країні). Проте існують обмеження, які стримують користувачів застосовувати електронні платіжні системи. До таких факторів можна віднести: недовіру користувачів, відсутність навичок і знань, обмеження у переведенні в готівку чи поверненні коштів. Але все ж подальший розвиток електронних грошей в Україні дасть змогу банківській системі вийти на новий рівень та заощадити кошти на друк банкнот. Навіть сьогодні важко переоцінити переваги від тотального впровадження електронних грошей в Україні.

Виділимо ряд загальних рекомендацій і заходів для розвитку ринку електронних грошей в Україні:

- на сьогоднішній момент не можна допускати повного переходу на електронні гроші замість існуючих форм грошей, тому що це пов'язано не тільки з ризиками з боку держави, а й об'єктивними ризиками, що виходять від середовища звернення (електронні мережі) і електронних пристроїв, які містять і обробляють операції з електронними грошима;

- необхідно на законодавчому рівні чітко і повно визначити перелік можливих операцій з електронними грошима і склад учасників систем електронних грошей;
- потрібно створити новий, сучасний порядок емісії, обігу та погашення електронних грошей і закріпити його законодавчо;
- слід позначити перед емітентами вимоги до резервів, початкового капіталу та інше;
- державі необхідно сприяти розвитку інфраструктури електронних платіжних систем;
- потрібно підвищити існуючі вимоги до якості управління ризиками в кредитних організаціях, які використовують операції з електронними грошима;
- необхідно збільшувати популярність електронних грошей серед населення, продавців і державних органів, адже це дозволить спростити і прискорити багато процесів;
- важливо розробити єдині стандарти електронних грошей, а також правила їх конвертації.

Дотримання цих рекомендацій і реалізація запропонованих заходів дозволять створити сприятливі умови для розвитку і використання електронних грошей в Україні, отримуючи від електронних грошей максимальну віддачу на сучасному етапі і мінімізуючи при цьому всі ризики.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускні кваліфікаційні роботі розкрито теоретичні і практичні аспекти функціонування електронних грошей.

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

1) Електронні гроші - це засіб платежу, емітований в національній, іноземній або криптовалюти, що зберігається у вигляді запису на електронному носії. У той же час електронні гроші – це зобов'язання емітента, яке повинне бути виконано в традиційних грошах.

Види і форми електронних грошей слід виділяти, спираючись на класифікаційні ознаки, такі як вид носія інформації, емітент, мета використання, рівень доступу та вплив держави на гроші. Властивості електронних грошей схожі зі властивостями звичайних грошей і навіть можуть бути розширені, проте деякі властивості їм не притаманні. Так, електронні гроші, на відміну від звичайних, мають абсолютну однорідність - окремі екземпляри електронних грошей не мають унікальні властивості (якими, наприклад, є подряпини на монетах або помарки на банкнотах). Надійність електронних грошей також може відрізнятись в залежності від довіри користувача до емітента.

2) Однією з ключових проблем є процес забезпечення високого ступеня безпеки функціонування електронних грошей, тобто проблема шахрайства з електронними грошима, результатом якого є завдання матеріальної шкоди споживачеві електронних грошей або їх емітента, а також розкриття конфіденційної інформації клієнта. Іншою проблемою є той факт, що електронні гроші не є грошима як такими, так як розрахунки за допомогою електронних грошей не є безготівковими розрахунками, на дані правовідносини не поширюється законодавство про безготівкові розрахунки і банківську діяльності в цілому. На сьогоднішній день відсутність ефективного правового регулювання

електронних грошей призводить до відсутності захищеності клієнтів в сфері можливого запитання коштів, які розміщені в платіжній системі, отримання будь-якого відшкодування при збоях програм, а також в області порушення конфіденційності наданих особистих даних. В даний час на законодавчому рівні не закріплена можливість відкриття електронного гаманця, що сформувало істотні складності при побудові практичних процедур взаємодії з клієнтом, всупереч тому, що електронні грошові кошти знаходяться у оператора в «транзитному положенні», особливого статусу цих положень не було введено, щоб уникнути потенційних конотацій з банківським рахунком.

3) У 2019 року обсяг випущених електронних грошей перевищив показник всього 2018 року (83,2 млн. грн.) і склав 85,4 млн. грн. При цьому в першому півріччі 2019 року обсяги операцій з електронними грошима становили 4 939 млн.грн; кількість електронних гаманців - 67,9 млн шт. Найпопулярнішими серед українських користувачів мережі Інтернет (про це свідчить кількість реєстрацій) є такі системи електронних грошей: WebMoney, UkrMoney, Яндекс. Деньги, RBK Money, MoneXy (емітент ПАТ Банк «Контракт»), Максї (емітент ПАТ «ВіЕйБі Банк»), E-Gold і PayPal.

4) В Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до досвіду європейських країн ще далеко, оскільки в Україні немає належного правового регулювання щодо легалізації таких електронних систем. Разом з цим очевидно, що електронні гроші, з'явившись на ринку, вже не здадуть своїх позицій і, долаючи перешкоди, майже повністю витіснять готівкові гроші. Результатом буде лібералізація діяльності чинної банківської системи та розвиток державно-правових умов для діяльності систем електронних грошей. Встановлено, що в світі склалося дві моделі фінансово-правового регулювання обігу електронних грошей, які різняться в залежності від визначення електронних грошей. В одних країнах поняття електронних грошей означає особливий об'єкт цивільних прав (гроші в особливій формі), а їх визначення формулюється за

допомогою поняття «вартість, що зберігається» (Японія, Сінгапур, Китай, Тайвань, США на федеральному рівні, Казахстан, РФ, Білорусія та ін.). У цих країнах фінансово-правове регулювання обігу електронних грошей носить нормативний характер і характеризується наявністю законодавчо встановлених вимог щодо емітентів електронних грошей, їх ліцензування, суми мінімального капіталу, розміру мінімальних і постійних власних коштів і лімітування технічних засобів, призначених для зберігання і обліку електронних грошей тощо. В інших країнах електронні гроші визначаються як засіб обміну, який погашається або не погашається грошима і зберігається в електронному вигляді (Корея, окремі штати США, Австралія).

5) Розробка нормативно-правової бази в галузі регулювання електронних грошей в Україні, що створює основу як для якісних, так і кількісних змін, на наш погляд, повинна спиратися на наявний в зарубіжній практиці досвід. В силу наздоганяючого розвитку існує реальна можливість побудови української системи електронних платежів з урахуванням світового досвіду, а не шляхом проб і помилок. Для подальшого успішного розвитку систем електронних грошей в Україні необхідно визначити і встановити законодавчі вимоги щодо обов'язкової попередньої оплати електронних грошей у повному обсязі традиційними грошима; ввести заборону на кредитування в електронних грошах, що відповідно знизить негативний ефект від емісії електронних грошей на інфляційні процеси в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афоніна С.В. Електронні гроші: навч. посібн. СПб., 2001. 128 с.
2. Барабан Л.М. Електронні гроші: можливості, тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Фінансовий простір*. 2014. №3 (15). С. 10-15.
3. Батракова Т. І. Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні. *Мукачівський державний університет*. 2016. № 7. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal> (дата звернення: 14.06.2019).
4. Батракова Т.І., Ахмедзянова А.Є. Електронні гроші: проблеми та перспективи. *Економічні студії*. 2018. № 2 (20) . С. 9-11.
5. Бельский К. С. О юридической природе денег // Теоретические вопросы административного и финансового права в условиях перестройки управления экономикой: сборник науч. трудов ВЮЗИ. М. : ВЮЗИ, 1989. С. 116-124
6. Бочаров А. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні. *Інноваційна економіка*. 2015. № 39. С. 101-104.
7. Гузеєв В.Г. Електронні гроші в Україні. *Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. ТуганБарановського*. URL: http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Informatica/58377.doc.htm (дата звернення: 14.06.2019).
8. Дерев'янюк, С. Регулювання ринку електронних грошей: досвід України та світу. *Мистецтво наукової думки*, 2019. Вип. 2. С. 105-109.
9. Дяковський Д.А. Основи функціонування електронних грошей в Україні. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua> (дата звернення: 14.06.2019).
10. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
11. Електронні гроші. Безготівкові розрахунки. Платіжні системи та розрахунки. Офіційний сайт НБУ. URL:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=125412 (дата звернення: 14.06.2019).

12. Енциклопедія банківської справи України / [редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін.]. К. : Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.

13. Єрмолаєва М. В. Теоретичні та практичні аспекти обліку грошових коштів: колективна монографія / за заг. ред. Плаксієнка В. Я. Полтава, 2018. 588 с.

14. Завгородній А. Г. Фінансовоекономічний словник. К. : Знання, 2007. 1072 с.

15. Іконнікова М. В. Електронні гроші в аспекті економічної глобалізації. Ринок електронних грошей України: перспективи, проблеми та шляхи вирішення. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 4. С. 123-130.

16. Ільницька Н. Аналіз світового ринку електронних грошей. *Вісник НБУ*. 2010. № 5. С. 31-36.

17. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказ. Міністерства фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. Дата оновлення: 29.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 04.11.2019).

18. Карчева Г. Т. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. *Фінансовий простір*. 2015. № 2 (18). С. 23-29.

19. Коротаєва Н. В. Электронные деньги: сущность, функции и роль в экономике. *Социальноэкономические явления и процессы*. 2011. № 12 (034). С.137-141.

20. Кравчук В. Електронні гроші в Україні: аналітичний звіт., Київ: АльфаПК, 2012. 65 с.

21. Малицький В.В. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні.

Науковий вісник НЛТУ України. URL:

- http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/16_57094.doc.htm
(дата звернення: 04.10.2019).
22. Махаєва О. Електронні гроші: стан європейського ринку та його регулювання. *Вісник Національного банку України*. 2006. №8. С. 30-34.
23. Махаєва О.О. Електронні гроші в Європі та Україні. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 9. С. 22-24.
24. Махаєва О.О. Підходи до регулювання емісії електронних грошей та їх використання. *Вісник Української академії банківської справи*. 2005. № 2. С. 46-51.
25. Мельник В. Без WebMoney. Хто залишився на ринку електронних грошей України. URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3073358/bez_webmoney_hto_zalishivsya_na_rink_u_elektronnih_grosheyi_ukrani (дата звернення: 04.10.2019).
26. Мельниченко О. В. Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнесінформ* 2013. № 8. С. 284-290.
27. Менеджмент : словарь-справочник / авт.сост. С. Э. Саркисов. М.: Анкил, 2005. 808 с.
28. Михальський Ю. А. Сучасний погляд на «електронні гроші» та їх обіг в Україні. *Форум права*. 2016. № 3. С. 181-185.
29. Муржак Ю. В. Аналіз функціонування електронних грошей в Україні: проблеми та перспективи розвитку. К.: Nauka і Studia, 2013. 83 с.
30. Несходовський І. Електронні гроші. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 4. С. 49-53.
31. Новоселова Л. А. Проценты по денежным обязательствам. М. : Статут, 2003. 192 с.
32. Ольховик О. Електронні гроші. *Податки та бухгалтерський облік*. 2015. № 101. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2015/december/issue-101/article-14160.html> (дата звернення: 04.10.2019).

33. Офіційний веб-сайт Української міжбанківської Асоціації членів платіжних систем. URL: <https://uaps.com.ua/ua/> (дата звернення: 04.10.2019).
34. Податковий кодекс України: офіц. текс. Київ: КМ від 2 груд. 2010 р. № 2755VI. Дата оновлення: 20.10. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17> (дата звернення: 24.10.2019).
35. Помулева В. М. Електронні гроші: сутність, облік та оподаткування: монографія / за ред. Н. М. Левченко, Ж. К. Нестеренко, 2015. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1898/1/Pomulieva_Ecashes.pdf.
36. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів НАБ з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей: Постанова Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481. Дата оновлення: 12.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10> (дата звернення: 04.10.2019).
37. Про затвердження змін до Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова НБУ від 26.06.2019 №83. Дата оновлення: 25.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0083500-19> (дата звернення: 04.10.2019).
38. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 16.05.2001 р № 2346-III. Дата оновлення: 07.02.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/234614/page2> (дата звернення: 14.06.2019).
39. Проценко К. В. Стан та перспективи розвитку електронних грошей в Україні. URL: <http://www.economyconfer.com.ua/fullarticle/1989> (дата звернення: 04.10.2019).
40. Радченко М. А. Особливості відображення е-грошей в обліку // Науковий вісник Ужгородського унту. Серія: Економіка. 2015. Вип. 1(2). С. 121-124 URL: <http://www.visnykekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs> (дата звернення: 04.10.2019).
41. Савлук М. Електронні гроші: сутність та порівняльний аналіз якісних властивостей. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 11. С. 10-14.

42. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: науково-аналітичні матеріали. К. : Нац. Банк України ; Центр наукових досліджень, 2008. Вип. 10. 145 с.
43. Семенець А. П. Бухгалтерський облік та контроль електронних грошей: організація і методика : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09. Житомир, 2017. 23 с.
44. Статистика офіційного сайту Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66296&cat_id= (дата звернення: 04.10.2019).
45. Стельмах В.С. Гроші людина соціум: параметри взаємин: навч. посібн. Львів : Видво ЛБІ НБУ, 2006. 188 с.
46. Стовпова А. С. Класифікація електронних грошей для цілей бухгалтерського обліку. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 14. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6199&i=11> (дата звернення: 04.10.2019).
47. Танющева Н. Ю. Централизованный и децентрализованный подходы к организации систем электронных денег: настоящее и будущее. *Финансы и кредит*. 2016. Вип. 29. С. 11-29.
48. Тлустий А. О. Еволюція електронних грошових форм. *Фінансова система України*. 2015. Частина 3. С. 397-403.
49. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / под общ. ред. А. Г. Грязновой. М. : Финансы и статистика, 2004. 1168 с.
50. Хмелевський І. Електронні гроші: проблеми обліку та здійснення розрахунків. *Податки та бухгалтерський облік*. 2012. № 68 (1565). С. 20-31.
51. Шишкова Н. Л. Електронні гроші: сутність та проблеми використання в Україні. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2017. № 4. С. 39-51.

52. Шпирко О. М. Електронні гроші як об'єкт бухгалтерського обліку підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. № 1(42). С. 197-200.

53. Ярош В.І., Романовська Ю.А. Електронні гроші: переваги та недоліки. *Молодий вчений*. 2017. №5 (45). С. 793-796.

54. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions. URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0046>

55. Eurostat URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/labourmarket/earnings/database> (дата звернення 14.09.2019)

56. Global payments report preview 2018. Worldpay. URL: <https://www.worldpaymentsreport.com> (дата звернення 14.09.2019)

57. List of electronic money institutions. The banks.eu. URL: <https://thebanks.eu/emis> (дата звернення 14.09.2019)

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні підходи до визначення сутності електронних грошей в науковій літературі*

№ з/п	Автор/джерело	Визначення сутності поняття «електронні гроші»
1	2	3
1	Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»	«...одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовими зобов'язаннями емітента»
2	Директива 2000/46/ЄС	«...електронний замінник монет і банкнот, який зберігається на електронному пристрої, наприклад, на чіп-картці або у пам'яті комп'ютера, і який здебільшого призначений для здійснення електронних банківських платежів обмеженими сумами»
3	В.С. Стельмах	«...умовна назва грошових засобів, коштів, які використовуються їх власниками в електронній системі банківських послуг, для безготівкових платежів і розрахунків через СЕП (системи електронних платежів)»
4	А.Г.Грязнова	«...цифрова готівка в електронній формі, яка використовується в мережевих розрахунках та являє собою електронні купюри у вигляді сукупності двоїчних кодів, існуючих в тому чи іншому носії»
5	С.Е. Саркісов	«...схема безготівкових розрахунків, яка охоплює банки, підприємства роздрібної торгівлі і побутових послуг, що забезпечує громадянам можливість з віддалених терміналів надсилати до своїх банків розпорядження про оплату товарів і послуг, розрахунки здійснюються за допомогою комп'ютерної мережі, систем зв'язку із використанням засобів кодування інформації та її автоматизованої обробки без використання таких традиційних засобів платежу, як готівкові гроші і чеки»
6	А.Г.Завгородній	«...умовна назва грошових засобів, які використовуються їх власниками в електронній системі банківських послуг. Фактично, це кредитні гроші, що обертаються не за допомогою паперових носіїв, а через запровадження до сфери розрахунків комп'ютерної техніки і сучасних систем зв'язку»
7	С.В. Мочерний	«...електронне збереження грошової вартості за допомогою технічного пристрою, який використовується для здійснення платежів на користь емітента та інших суб'єктів, не вимагає обов'язкового використання банківських рахунків для таких платежів, діє як передоплатний інструмент для пред'явника»

Продовження дод. А

1	2	3
8	Т. І. Батракова	«...це такий вид платіжних засобів, обіг яких відбувається в електронному вигляді та гарантує повну анонімність. Усі платіжні системи засновані на використанні кредитних платіжних карток або ж так званого електронного гаманця. Із технічного погляду електронні гроші це електронний запис про певний обсяг вартості, який захищений»
9	О. М.Шпирко	«...унікальний економічний і правовий феномен. За економічною сутністю вони є своєрідною третьою формою грошей, оскільки значно відрізняються як від готівкових, так і безготівкових коштів»
10	М. І. Савлук	«...це різновид депозитних грошей, які існують у пам'яті комп'ютерів і здійснюють свій рух автоматично з допомогою комп'ютерних систем за безпосередніми розпорядженнями власників поточних рахунків»

*Примітка: складено та систематизовано автором за джерелами [3; 10, с. 137; 14, с. 183; 15; 24, с. 10; 29, с. 793; 45, с. 226; 49, с. 110; 51, с. 197; 52]

На рис. 1.1 наведені порівняльна характеристика сучасних форм грошей

Рис.1.1. Порівняльна характеристика сучасних форм грошей [28]

Операції банків України з електронними грошима
за I півріччя 2019 року

Рис. 2.1. Операції банків України з електронними грошима, за 1 півріччя 2019 р. [23]

Регулювання системи електронних грошей в Україні та світі

Країна	Визначення електронних грошей	Емітенти; користувачі; компанії	Валюта емісії	Ліміт операцій з використанням електронних грошей
1	2	3	4	5
Україна	одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента	банки; фізичні особи; Максі, МoneХу	гривні	пристрої, які не можуть бути поповнені 4000 грн., а загальна сума операцій за поповнюваним електронним пристроєм протягом календарного року 62000 грн.
Країни ЄС	грошова вартість, що представлена у формі вимоги до емітента, яка зберігається на електронному пристрої, в т.ч. магнітному, та випускається після отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій та приймається фізичною або юридичною особою, відмінною від установи емітента електронних грошей	кредитні установи, спеціалізовані установи, поштові установи, Європейський Центральний Банк та національні центральні банки, державичлени ЄС; фізичні та юридичні особи; Mini CASH, Chipknip, Moneo, Quick, Paysafe card, Proton, Moneta online, Gold Karte	євро	пристрої, які не можуть бути поповнені 250 євро, які мають можливість поповнення 2500 євро
США	електронні гроші загального визначення не мають. Найчастіше трактують як модифіковані засоби платежу	не врегульовано; фізичні та юридичні особи; PayPal, Google, Checkout, BillMelater	долар США	не врегульовано

1	2	3	4	5
Японія	засіб платежу в електронній формі, який зберігає електронну вартість (чи право затребування вартості)	фінансові компанії, компанії кредитних карток і банки; фізичні та юридичні особи; Edy, Suica	японські ени	від 1000 до 25000 єн, максимальна сума залишку 50000 єн.
Республіка Білорусь	одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені в обіг в обмін на готівку або безготівкові грошові кошти, які приймаються як засіб платежу при здійсненні розрахунків з особами, що випустили в обіг дані одиниці вартості, так і з іншими юридичними і фізичними особами, а також зобов'язання цієї особи, які виражають суму з повернення грошових коштів будь якій юридичній або фізичній особі при пред'явленні даних одиниць вартості	лише банки; фізичні та юридичні особи; Easy Pay, «Берлію», Rapida Bel	білоруські рублі та іноземна валюта	для ідентифікованих користувачів не обмежена, анонімних одна операція не більше 30 базових величин (БВ), кількість операцій 90 БВ, залишок 1000 БВ. 1БВ 25,5 білоруських рублів
Республіка Молдова	вартість в грошовому вираженні, що зберігається в електронному вигляді, в т.ч. і на магнітному носіїві, представлена у вигляді прав вимоги до емітента, яка емітується при отриманні грошових коштів (відмінних від електронних грошей), для здійснення платіжних операцій і приймається особою відмінною від емітента електронних грошей	банки, платіжні товариства, що випускають електронні гроші; не врегульовано; Mold Money, OPLATA, MDO, plati.md	молдавський лей	не врегульовано

**Банки України, що здійснюють випуск електронних грошей в
Україні, станом на 01.09.2019 р. [23]**

Найменування банку	Найменування електронних грошей/найменування платіжної системи, з використанням якої здійснюються операції з електронними грошима
ПАТ «Альфа-Банк»	«Максі», «FORPOST», «ALFA-MONEY», MasterCard, Visa, ПРОСТІР
ПАТ «Ощадбанк»	MasterCard, Visa
ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»	
ПАТ «Банк Восток»	
ПАТ «Таскомбанк»	
ПАТ «Перший Український Міжнародний Банк»	
ПАТ «Мегабанк»	
ПАТ «Ідея банк»	
ПАТ «Приватбанк»	
ПАТ «Індустріалбанк»	
ПАТ «Південний»	Visa
ПАТ «Конкорд»	«ГлобалМані»
ПАТ «Глобус»	
ПАТ «Юнекс Банк»	
ПАТ «Альпарі Банк»	ПРОСТІР
ПАТ «Банк Альянс»	
ПАТ «Правекс-банк»	
ПАТ «Укргазбанк»	
ПАТ «Банк Січ»	ХРАУ, MasterCard
ПАТ «Кредобанк»	MasterCard
ПАТ «Універсалбанк»	
ПАТ «Айбокс Банк»	
ПАТ «Кристалбанк»	

Обсяг емітованих електронних грошей банками-емітентами в Україні в 2016–2018 рр. [23]

Найменування банку	Назва електронних грошей/ платіжної системи	Обсяг емітованих електронних грошей, млн. грн.				Відхилення 2018/ 2017		Частка ринку електронних грошей, %			
		2015	2016	2017	2018	+/-	%	2015	2016	2017	2018
ПАТ «Альфа-Банк»	Maxi, «FORPOST»	9,3	14,9	44,3	24,9	-19,4	- 43,8	29,7	38,3	74,4	74
ПАТ «Ощадбанк»	GlobalMoney	8,5	8,5	8,4	11,6	3,2	38,1	27,0	21,9	14,2	14,0
ПАТ «Глобус»											
ПАТ «Альпарі Банк»	ПРОСТІР	0,2	2,3	1,2	1,6	0,4	33,3	0,6	5,9	1,0	2,0
ПАТ «ПолікомБанк»											
ПАТ «ДіамантБанк»											
ПАТ «Траст Банк»											
ПАТ «Експрес Банк»											
ПАТ «Юнекс Банк»											
ПАТ «Банк Альянс»											
ПАТ «Укргазбанк»											
ПАТ «Правекс-банк»											
ПАТ «Банк Восток»											
ПАТ «Таскомбанк»											
ПАТ «Фідобанк»	MoneXy	12,4	12,9	-	-	-	-	39,4	30,6	-	-
ПАТ «Перший Український Міжнародний Банк»	MasterCard	1	1,7	4,1	6,6	2,5	60,9	3,2	3,1	7,9	8,0
ПАТ «Приватбанк»											
ПАТ «Банк Восток»											
ПАТ «Кристалбанк»											
ПАТ «Індустріалбанк»											
ПАТ «Банк Січ»											
ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»											
ПАТ «Індустріалбанк»											
ПАТ «Південний»	Visa	0,01	0,1	1,9	1,6	-0,3	- 15,8	0,1	0,2	1,8	2,0

ПАТ «Кредобанк»											
ПАТ «Універсалбанк»											
ПАТ «Мегабанк»											
ПАТ «Айбокс Банк»											
ПАТ «Конкорд»											
ПАТ «Ідея банк»											
Всього		31,4	40,4	59,9	83,2	23,3	38,9	100	100	100	100

Рис. 2.2. Схема роботи платіжної системи [23]

Дані у розрізі учасників платіжних систем щодо кількості електронних платіжних засобів та інфраструктури їх обслуговування за 01.01.2017 по 01.04.2019 [23]

Назва банку	Кількість (штук, одиниць)							
	01.04.2019		01.01.2019		01.01.2018		01.01.2017	
	електронних платіжних засобів (в обігу)*	електронних платіжних засобів (активні)**	електронних платіжних засобів (в обігу)*	електронних платіжних засобів (активні)**	електронних платіжних засобів (в обігу)*	електронних платіжних засобів (активні)**	електронних платіжних засобів (в обігу)*	електронних платіжних засобів (активні)**
Усього	61 802 729	36 787 841	59 389 642	36 949 275	59 867 204	34 858 369	57 633 001	32 389 048
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	29 673 268	21 416 996	29 295 288	20 423 677	30 548 428	19 550 445	29 451 413	17 500 280
АТ «Ощадбанк»	13 441 227	6 332 370	11 632 822	6 147 250	10 250 645	5 768 684	9 510 437	5 408 643
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	3 389 132	2 234 423	3 402 509	2 284 058	4 943 297	2 244 859	4 813 082	2 136 039
АТ «ПУМБ»	2 529 917	828 511	2 446 057	802 618	2 125 153	709 095	1 958 462	661 443
АТ «АЛЬФА-БАНК»	2 147 204	1 067 558	2 271 460	2 074 660	1 784 829	1 634 272	1 159 741	1 031 942
АТ «УКРСИББАНК»	2 107 240	1 028 660	2 188 621	1 050 407	2 213 257	1 053 265	2 124 478	1 108 160

* зазначається загальна кількість емітованих банком електронних платіжних засобів, термін дії яких не закінчився.

** зазначається загальна кількість емітованих банком електронних платіжних засобів, за якими була здійснена хоча б одна видаткова операція за останні три місяці.

SWOT–аналіз ринку електронних грошей України*

S (сильні сторони, переваги)	W (слабкі сторони, недоліки)
1) висока адаптованість до середовища; 2) низька вартість емісії електронних грошей - не треба карбувати монети і друкувати банкноти, використовувати метали, папір, фарби і т. д.; 3) не потрібно фізично перераховувати гроші, ця функція переноситься на інструмент зберігання або платіжний інструмент; 4) простіше, ніж у випадку з готівкою, організувати фізичну охорону електронних грошей; 5) момент платежу фіксується електронними системами, вплив людського фактора знижується 6) висока швидкість здійснення операцій; 7) децентралізація функціонування (незалежність від дій центральних банків) 8) низькі витрати на обслуговування	1) низька обізнаність і важкість для розуміння потенційними споживачами; 2) відсутня юридичних законних платіжних засобів; 3) висока волатильність 4) як і в разі готівки, при фізичному знищенні носія електронних грошей, відновити грошову вартість власнику неможливо; 5) засоби криптографічного захисту, якими захищаються системи електронних грошей, ще не мають тривалої історії успішної експлуатації; 6) неможливість прямої передачі частини грошей від одного платника іншому; 7) неможливість анулювати угоду у випадку невиконання продавцем своїх зобов'язань
О (можливості розвитку)	Т (загрози для функціонування)
1) швидкість і зручність в експлуатації; 2) при платежі через фіскалізований пристрій торгівлю неможливо укрити кошти від оподаткування; 3) більша безпека; 4) менші транзакційні збори; 5) нові можливості для бізнесу з перенесенням економічної активності в Інтернет; 6) високий інноваційний потенціал 7) забезпечення фінансової ексклюзивності; 8) створення конкуренції традиційному банківському бізнесу	1) можливість здійснювати фінансові шахрайства; 2) електронні платіжні системи можуть використовуватися для відмивання грошей; 3) відсутність або недостатність захисту прав споживачів; 3) теоретично можливі розкрадання електронних грошей, за допомогою інноваційних методів, використовуючи недостатню зрілість технологій захисту.

*Примітка: розроблено автором